Rapport

Uppsala läns livsmedelsystem:

Problem och lösningar ur aktörernas perspektiv

Andreas Johansson, Katrin Uba

Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet

Detta arbete har finansierats av Europeiska unionen inom ramen för Horisont Europa (bidragsavtal nummer 101132286). Åsikter och ståndpunkter som uttrycks är dock endast författarnas och återspeglar inte nödvändigtvis Europeiska unionens eller Europeiska kommissionens. Varken Europeiska unionen eller Europeiska kommissionen kan hållas ansvariga för dessa.

Detta arbete har finansierats av Storbritanniens forsknings- och innovationsmyndighet (UK Research and Innovation, UKRI) inom ramen för den brittiska regeringens finansieringsgaranti för Horisont Europa (bidragsnummer 10116425) samt av Europeiska unionen.

Detta arbete har erhållit finansiering från Schweiz federala sekretariat för utbildning, forskning och innovation (State Secretariat for Education, Research and Innovation, SERI) (kontraktsnummer 23.00524).

Bakgrund

Denna rapport är ett resultat av forskningsprojektet *Demokratisk styrning, miljö- och klimatutmaningar, samt samhällstransformation: Deliberation, inkludering och medborgarinflytande för hållbara livsmedelssystem* (DEMETRA). [1]

DEMETRA undersöker hur olika metoder för medborgardeltagande kan bidra till utvecklingen av mer hållbara livsmedelssystem. Projektets mål är att identifiera metoder som stärker medborgarnas inkludering och inflytande i livsmedelsfrågor på ett sätt som främjar både demokratin och hållbar utveckling. Den övergripande frågeställningen är: Hur kan klimatmålen, såsom kraftiga minskningar av koldioxidutsläpp, uppnås samtidigt som demokratiska processer respekteras, allmänhetens förtroende stärks och legitima samt effektiva policys utvecklas?

Projektet studerar särskilt utformning, genomförande och resultat av dialogbaserade deltagandeprocesser och bygger på systematiska jämförelser mellan sju europeiska städer och regioner: Bologna (Italien), Köln (Tyskland), Genève (Schweiz), Brighton (Storbritannien), Lille (Frankrike), Tartu (Estland) och Uppsala (Sverige).

Mer specifikt baseras denna rapport på resultat från projektets arbetspaket 3, som letts av forskargruppen vid Scuola Normale Superiore (SNS) i Firenze, Italien. Fokus i arbetspaketet har varit att kartlägga livsmedelssystemen i de sju regionerna för att identifiera viktiga faktorer som påverkar hur deltagande i livsmedelsrelaterade frågor sker, med särskilt fokus på organiserade aktörer, inklusive deras perspektiv, relationer och aktiviteter.

[1] Projektets fullständiga namn på engelska är: "DEMETRA - Democratic Governance, Environmental and Climate Challenges, and Societal Transformation: Deliberation, Inclusiveness, and Citizen Empowerment for Sustainable Food Systems." Konsortiet leds av professor Maria Grasso (Queen Mary University of London) och professor Lorenzo Bosi (Scuola Normale Superiore).

Sammanfattning

Svenska: I takt med att hållbarhetsutmaningarna fördjupas har omställningen av livsmedelssystemet hamnat högt på den politiska agendan inom både EU och Sverige. Trots ambitiösa reformförslag har utvecklingen gått långsamt och präglats av kritik och protester, vilket lett till att flera initiativ dragits tillbaka. Mot denna bakgrund är syftet med denna rapport att – med livsmedelssystemet i Uppsala län som utgångspunkt – analysera aktörernas perspektiv på livsmedelssystemets problem och lösningar, och därigenom bidra till bättre förståelse av förutsättningarna för en hållbar omställning. Genom enkätsvar och kvalitativa intervjuer undersöks vilka föreställningar som cirkulerar om systemets utmaningar och möjliga vägar framåt.

Resultaten visar både samsyn och motsättningar. Många aktörer upplever att nuvarande styrning präglas av fragmentering, toppstyrning och otydliga ansvarsförhållanden, medan regelverk och stödsystem ofta missgynnar småskaliga initiativ. Flera delar också bilden av låg lönsamhet och bristande konsumentmedvetenhet som hinder för omställning. Samtidigt skiljer sig aktörerna åt i synen på hur problembilderna bör tolkas och åtgärdas – där vissa förespråkar tekniska och marknadsbaserade lösningar inom ramen för dagens system, medan andra vill se en mer genomgripande förändring mot växtbaserad produktion, ekologisk hållbarhet och social rättvisa. Dessa skiljelinjer speglar djupare värderingskonflikter om vad en hållbar livsmedelsförsörjning bör innebära. För att möjliggöra en inkluderande och långsiktigt hållbar omställning krävs därför både stöd till initiativ med bred förankring och nya former för samverkan där målkonflikter kan hanteras öppet.

English: As sustainability challenges grow more pressing, food system transformation has risen to the top of the EU and Sweden's political agendas. Despite ambitious reform proposals, progress has been slow and marked by criticism and protest, leading to the withdrawal of several initiatives. Against this backdrop, this report examines how actors within Uppsala County's food system perceive key problems and solutions to better understand the conditions for a sustainable transition. Based on survey responses and qualitative interviews, the study investigates how different understandings of challenges and potential pathways forward circulate among stakeholders.

The results reveal both shared concerns and significant disagreements. Many actors describe current governance as fragmented, top-down, and marked by unclear responsibilities, while regulations and support systems are often seen as disadvantaging small-scale initiatives. There is also broad agreement on issues such as weak profitability and limited consumer awareness as barriers to change. At the same time, actors differ in how they interpret and respond to these problems—some advocate technical and market-based solutions within the current system. In contrast, others call for more fundamental shifts toward plant-based production, ecological sustainability, and social justice. These divisions reflect deeper value conflicts over what a sustainable food system should entail. To enable a transition that is both inclusive and long-term, the report highlights the need to support broadly anchored initiatives while also creating new arenas for collaboration and open negotiation of conflicting goals.

Innehållsförteckning

1. Inledning 1

2. Metod 2

2.1. Uppsala län som fallstudie 2

2.3. Material 4

2.3.1. Enkätundersökning 4

2.3.2. Intervjuer 5

2.4. Analytiska utgångspunkter 6

3. Resultat 7

3.1. Enkätresultat 7

3.1.1. Övergripande uppfattningar om livsmedelssystemet 7

3.1.2. Aktörernas syn på de viktigaste problemen 8

3.1.3. Aktörernas syn på deltagande, beslutsfattande och eget agerande 11

3.2. Intervjuresultat 14

3.2.1. Problemrepresentationer 14

3.2.2. Lösningar och handlingsvägar 21

4. Sammanfattande diskussion och slutsatser 27

4.1. Gemensamma perspektiv 27

4.2. Konkurrerande perspektiv 29

4.3. Slutsatser 30

5. Referenser 32

1. Inledning

Omställningen till ett hållbart livsmedelssystem lyfts som en nyckelfråga i både svensk och europeisk politik. Efter lanseringen av EU:s *Jord till bord-strategi*[2] och Sveriges nationella *livsmedelsstrategi*[3] har hållbarhetsmål kopplats till jordbruk, konsumtion, hälsa och miljö i en mer samlad agenda. Målet är att skapa ett livsmedelssystem som är resurseffektivt, klimat- och miljövänligt, ekonomiskt livskraftigt, socialt hållbart och resilient mot kriser och störningar (Europeiska rådet, 2025). Trots den höga ambitionsnivån går omställningen långsamt. Många kommuner och regionala aktörer vittnar om brist på styrmedel, resurser och tydliga mandat (Axelsson et al., 2023; Dawkins et al., 2023). Ansvarsfördelningen mellan olika styrnivåer och aktörer är ofta oklar, och motstånd uppstår när nya regler upplevs hota etablerade verksamheter (Ulvenblad och Ulvenblad, 2016). Kritik – särskilt från jordbruks- och industrisektorn – mot Jord till bord-strategin har lett till att flera reformförslag övergivits. Aktörer inom EU:s livsmedelssystem har också olika uppfattningar om vad de grundläggande problemen består i och hur de bör lösas (Eliasson et al., 2022). Detta understryker vikten av att förstå hur omställningen uppfattas och hanteras i olika kontexter – för att synliggöra skilda tolkningar, identifiera hinder och möjligheter samt bidra med kunskap om hur övergången till ett hållbart livsmedelssystem kan påskyndas.

Flera studier har analyserat det svenska livsmedelssystemets struktur och drivkrafter på nationell nivå och visar att systemet präglas av djupgående strukturella målkonflikter (Tälle et al., 2019). Forskningen pekar på att ekonomisk effektivitet och hög produktivitet ofta prioriteras, men att detta står i konflikt med mål om minskade utsläpp, ökad biologisk mångfald och lokal resiliens (Geeraert, 2013; Eliasson et al., 2022). Studier visar också att det svenska jordbruket i stor utsträckning är storskaligt och specialiserat, vilket skapar både miljöbelastning och sårbarhet (Moberg et al., 2020). Samtidigt har småskaliga och ekologiska producenter ofta svårt att konkurrera på en marknad som premierar volym, låga priser och standardiserade produkter. Enligt forskningen bidrar detta till en snedvridning i produktionsstrukturen och förstärker inlåsningseffekter som försvårar systemförändring (Nilsson, 2009).

Konsumtionsmönstren beskrivs samtidigt som ohållbara ur ett klimat- och resursperspektiv – särskilt på grund av den höga konsumtionen av animaliska livsmedel (Moberg et al., 2020; Bunge et al., 2024). Ändrade kostvanor skulle kunna spela en nyckelroll i omställningen, men har ännu inte realiserats i praktiken (Röös et al., 2018). Trots ökad medvetenhet om hållbarhetsfrågor kvarstår ett så kallat "green gap" mellan attityder och faktiska beteenden (Parekh och Svenfelt, 2022). Även styrningen av omställningen har pekats ut som problematisk. Kommuner och regionala organ har nyckelroller i upphandling, planering och offentlig konsumtion, men saknar ofta tydliga mandat och tillräckliga resurser (Axelsson et al., 2023; Dawkins et al., 2023). Flera studier pekar på att samverkan mellan aktörer i livsmedelskedjan är bristfällig, och att ansvar tenderar att falla mellan nivåer eller sektorer (Ulvenblad och Ulvenblad, 2016).

[2] https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/from-farm-to-fork/
[3] https://www.regeringen.se/regeringens-politik/en-livsmedelsstrategi-for-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet/

Mycket av forskningen har fokuserat på strukturnivå, policyutformning eller konsumtionsbeteenden, medan betydligt färre studier har undersökt hur aktörer inom livsmedelssystemets olika delar själva beskriver och tolkar situationen – hur de formulerar problemen, vilka lösningar de ser och hur ansvar bör fördelas. Denna kunskap är avgörande för att förstå och genomföra komplexa omställningsprocesser, eftersom aktörernas tolkningar påverkar både vilka åtgärder som blir möjliga och hur styrmedel får genomslag i praktiken. **Syftet med denna rapport är att adressera denna kunskapslucka genom att analysera hur olika aktörer inom Uppsala läns livsmedelssystem uppfattar utmaningar, möjligheter och vägar framåt mot ett mer hållbart system, samt vad dessa perspektiv kan säga om de praktiska förutsättningarna för omställning.** Genom enkätsvar och kvalitativa intervjuer med livsmedelsaktörer i länet – offentlig sektor, primärproduktion, förädling, distribution och civilsamhälle – undersöks vilka föreställningar som cirkulerar om systemets problem och lösningar.

2. Metod

2.1. Uppsala län som fallstudie

Uppsala län (se Figur 1) är representativt för många av de konflikter och utmaningar som präglar såväl nationella som europeiska livsmedelssystem, och utgör således ett relevant fall för att undersöka utmaningar och möjligheter i omställningen till mer hållbara livsmedelssystem generellt. Länet omfattar åtta kommuner, har en befolkning på drygt 408 000 invånare och är ett av de snabbast växande länen i landet (Länsstyrelsen Uppsala län, 2025). Befolkningstillväxten medför höga krav på infrastruktur, samhällsservice och markanvändning, vilket påverkar både stadsutveckling och jordbrukslandskap. Den geografiska variationen är tydlig: de södra och östra delarna domineras av spannmålsodling på bördiga slättmarker, särskilt i kommuner som Enköping och delar av Uppsala. De norra delarna av länet, såsom Tierp, Älvkarleby och Heby, präglas i stället av skogsbygd, mindre bördiga jordar och en tradition av djurhållning, vallodling och extensivt bete.

Sedan 1970-talet har jordbruket genomgått en omfattande strukturförändring. Antalet jordbruksföretag har minskat med cirka 40 procent, samtidigt som den genomsnittliga gårdsstorleken har ökat med omkring 65 procent. Inom nötköttsproduktionen har antalet gårdar minskat med 78 procent, medan den genomsnittliga besättningsstorleken har tredubblats (Naturvårdsverket, 2023). Dessa förändringar har gått hand i hand med en ökad specialisering och storskalighet, där allt fler gårdar inriktar sig på ett begränsat antal produktionsgrenar och använder teknikintensiva lösningar för att uppnå högre effektivitet och konkurrenskraft.

Figur 1. Karta över Uppsala län

Källa: Wikimedia Commons (2020), "Uppsala län", https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Uppsala_l%C3%A4n.svg. Licens: CC BY-SA 3.0.

Förädlings- och distributionsleden har under samma period centraliserats. Lokala mejerier, slakterier och kvarnar som tidigare bearbetade och distribuerade livsmedel inom länet har i stor utsträckning ersatts eller integrerats i storskaliga strukturer, ofta belägna utanför regionen. Exempelvis har företag som Arla inom mejerisektorn och Scan inom köttindustrin vuxit fram som dominerande aktörer genom sammanslagningar och koncentration av produktionen till ett fåtal större anläggningar (Tellström, 2023; Wästfelt och Eriksson, 2017). Även lantbrukskooperativet Lantmännen har spelat en central roll i spannmålssektorernas omstrukturering, genom uppköp och konsolidering av insamlings- och förädlingsverksamheter i regionen. Denna utveckling har, tillsammans med dagligvaruhandelns omstrukturering – där stora butikskedjor har ökat sina marknadsandelar och infört nya krav på logistik, standardisering och prispress – inneburit att inflytandet över produktion, distribution och värdeskapande i allt högre grad har flyttats från regionala till nationella och globala aktörer (Gebresenbet och Ljungberg, 2001; 2002).

Samtidigt har intresset för lokal och ekologisk mat ökat i länet. Initiativ som REKO-ringar, gårdsbutiker, andelsjordbruk, stadsodling och nätverk som Uppsala Permakultur har vuxit fram som alternativ till ett storskaligt och centraliserat livsmedelssystem. REKO-ringen i Boländerna i Uppsala, en av Sveriges största, samlar omkring 40 producenter och möjliggör direktförsäljning till konsumenter utan mellanhänder. Även produkter som Upplandskubb – med EU-skyddad geografisk beteckning – ingår i denna utveckling, där konsumenter och

producenter försöker återknyta försörjningskedjor till lokala resurser (Granstedt och Thomsson, 2022; Basnet et al., 2023).

Uppsala län har också starka forskningsmiljöer inom jordbruk, livsmedel och hållbarhet vid Uppsala universitet (UU) och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Här bedrivs forskning om till exempel precisionsodling, klimatresilienta grödor, cirkulära resursflöden och samhälleliga omställningsprocesser (Lönnerud, 2012). Denna kunskapsbas bidrar till att utveckla nya modeller för produktion, styrning och samverkan.

Klimatförändringar och miljörelaterade risker utgör samtidigt påtagliga utmaningar för länets livsmedelsproduktion. Återkommande torka, kraftiga regn och översvämningar har påverkat skördar, foderförsörjning och lantbruksinfrastruktur. PFAS-föroreningar i vattenresurser väcker dessutom oro kring livsmedelssäkerhet och bevattningsmöjligheter. Dessa faktorer påverkar både den praktiska produktionen och planeringen för långsiktig resiliens, och ställer ökade krav på klimatanpassning och krisberedskap inom sektorn (Länsstyrelsen Uppsala län, 2023).

Sammantaget belyser fallet Uppsala län flera av de centrala spänningar som präglar omställningen av livsmedelssystemen. Den snabba urbaniseringen och befolkningstillväxten, centraliseringen och storskaligheten i produktion och distribution, spänningen mellan industriellt jordbruk och framväxande lokala initiativ samt konkreta klimatutmaningar synliggör viktiga målkonflikter med relevans i såväl svenskt som europeiskt perspektiv. Rapportens analys kan därmed bidra med fördjupade insikter om de praktiska förutsättningarna för omställning – både lokalt och i andra regioner med liknande strukturella villkor.

2.3. Material

För att fånga hur olika aktörer i Uppsala län ser på livsmedelssystemet – inklusive deras problemrepresentationer och föreslagna lösningar – bygger denna rapport på en kombination av kvantitativt material, i form av en enkätundersökning, och kvalitativt material, i form av semistrukturerade intervjuer. Syftet har varit att fånga både bredden och djupet i de perspektiv som företräds av aktörer i systemet.

2.3.1. Enkätundersökning

Enkätundersökningen genomfördes mellan november 2024 och februari 2025. Inför denna kartlades 2 842 livsmedelsrelaterade aktörer i Uppsala län. Kartläggningen syftade till att omfatta alla organiserade livsmedelsaktörer i länet och baserades på tre huvudsakliga källor: kommunernas register för livsmedelskontroll, Länsstyrelsens producentregister samt Bolagsverkets företagsregister, där urvalet gjordes utifrån livsmedelsrelaterade SNI-koder (Standard för svensk näringsgrensindelning). För att även fånga upp offentliga aktörer, ideella initiativ och andra svårklassificerade verksamheter genomfördes en kompletterande manuell kartläggning via kontakter med lokala nätverk och digitala plattformar. Frågorna i enkäten fokuserade på aktörers syn på hur livsmedelssystemet fungerar samt deras uppfattningar om deltagande och styrning i livsmedelsrelaterade frågor.

Figur 2 visar hur de identifierade aktörerna fördelar sig mellan olika sektorer (blå) och hur de giltiga svaren fördelar sig mellan de olika aktörskategorierna (orange). Den största gruppen av kartlagda aktörer, 52,4 procent (1 489 aktörer), utgörs av aktörer inom jordbruk och livsmedelsproduktion – främst spannmålsodlare och djurgårdar, men även ett mindre antal livsmedelsförädlare med viss koncentration till tätorter. Näst störst är gruppen inom servering och måltidstjänster, exempelvis skolköksverksamhet, restauranger, kaféer och catering, som utgör 30 procent (853 aktörer). Distribution och detaljhandel står för 10 procent (284 aktörer). Livsmedelsnära verksamheter – såsom forskning, rådgivning, offentlig sektor och leverantörer – utgör 6,3 procent (179 aktörer). Ideella initiativ, till exempel miljö- och djurrättsorganisationer, REKO-ringar och andelsjordbruk, står för 1,3 procent (37 aktörer). Samtliga identifierade aktörer kontaktades via post och e-post med en inbjudan att besvara en webbenkät.

Enkäten besvarades av totalt 319 aktörer. Efter exkludering av ofullständiga svar återstod 266 giltiga enkätsvar. Svarsfrekvensen uppgick till 9,4 procent, vilket är lågt men i linje med vad som är vanligt vid enkäter riktade till organisationer (Baruch och Holtom, 2008. Fördelningen speglar i stora drag aktörsstrukturen i länet, även om jordbruksaktörer och livsmedelsnära verksamheter samt ideella initiativ är något överrepresenterade och serveringsverksamheter och livsmedelsnära verksamheter något underrepresenterade.

Figur 2. Fördelning av kartlagda och svarande livsmedelsaktörer per sektor

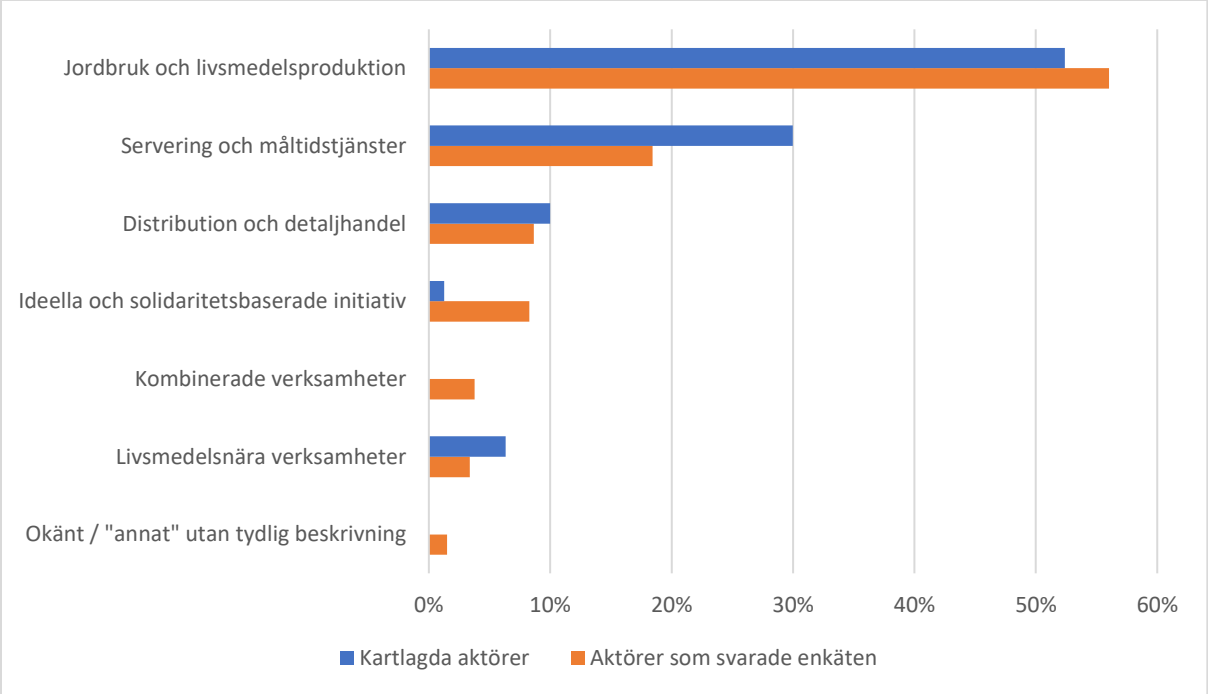

2.3.2. Intervjuer

Totalt genomfördes tolv semistrukturerade intervjuer under december 2024. Till skillnad från enkätundersökningen, som ger en övergripande bild av aktörernas perspektiv, möjliggör intervjuerna en fördjupad förståelse av hur olika aktörer själva resonerar kring problem och

lösningar i omställningen av livsmedelssystemet. Urvalet riktades mot organiserade aktörer med olika roller i systemet och med erfarenheter från skilda delar av livsmedelskedjan. Intervjuerna varade i cirka en timme och genomfördes både fysiskt och digitalt.

Bland de intervjuade finns aktörer verksamma inom kommunal och regional förvaltning med ansvar för regional utveckling och livsmedelsfrågor. Även forsknings- och innovationssystemet är representerat, genom en forskare och en företrädare för en regional företagsinkubator med inriktning på livsmedel. Livsmedelssektorn representeras av en aktör från en branschorganisation inom livsmedelsindustrin samt av en regional företrädare för en nationell lantbruksorganisation. Dessutom har en representant för en organisation för ekologiska lantbrukare intervjuats, vilket bidrar till att belysa olika synsätt på primärproduktion. Civilsamhället är representerat av flera aktörer med engagemang i frågor som djurrätt, miljö, stadsodling, lokal samverkan, matsvinn och fattigdom.

2.4. Analytiska utgångspunkter

I linje med rapportens syfte har målet med analysen varit att undersöka hur olika livsmedelsaktörer förstår de utmaningar och möjligheter som är förknippade med en omställning av dagens livsmedelssystem. Fokus har legat på vilka problem och lösningar de identifierar, och hur dessa formuleras inom ramen för deras praktiska och institutionella sammanhang. För detta har ett frameteoretiskt angreppssätt tillämpats (Benford och Snow, 2000; van Hulst och Yanow, 2016).

Frameteori utgår från idén att människor tolkar och kommunicerar samhällsfrågor genom meningsskapande förståelseramar – så kallade *frames* – som hjälper dem att avgöra vad som händer, vad som är problemet och vad som bör göras. Dessa ramar är inte neutrala utan speglar aktörernas värderingar, erfarenheter och positioner i olika samhällskontexter. En förståelseram kan beskrivas som ett sätt att strukturera och ge mening åt en situation, genom att vissa aspekter av verkligheten – exempelvis frågor, aktörer eller processer – lyfts fram och kopplas samman till ett sammanhängande narrativ. Genom begrepp, metaforer och kategorier laddas situationen med tolkningar och värderingar som påverkar hur aktörer uppfattar vad som sker och vilka handlingsvägar som framstår som möjliga.

Förståelseramar fyller i regel två centrala funktioner: en diagnostisk och en preskriptiv. Den diagnostiska funktionen innebär att ramen hjälper aktörer att identifiera vad som uppfattas som problemet i en given situation – vilka orsaker, drivkrafter eller hinder som lyfts fram. Den preskriptiva funktionen rör vilka lösningar som framstår som möjliga och legitima, samt hur ansvar för förändring fördelas mellan olika aktörer. Det är genom dessa funktioner – hur ett problem definieras och hur en lösning formuleras – som förståelseramar påverkar vad som betraktas som möjligt, önskvärt eller legitimt att göra i praktiken.

Att undersöka hur olika aktörer ramar in både problem och lösningar gör det möjligt att synliggöra hur de tolkar situationen och vilka handlingsvägar de anser vara realistiska eller önskvärda. Därigenom kan analysen bidra med insikter om de praktiska förutsättningarna för omställning till ett mer hållbart livsmedelssystem. Eftersom en och samma situation kan tolkas på olika sätt, samexisterar ofta flera ramar, vilka ibland står i konflikt med varandra. Detta

bidrar till att förklara varför omställningsarbetet kan präglas av oenighet, motstridiga prioriteringar och målkonflikter.

Det kvantitativa enkätmaterialet har analyserats i syfte att fånga de övergripande perspektiv som präglar diskussionen om livsmedelssystemet i länet, medan de kvalitativa intervjuerna har använts för att fördjupa förståelsen av hur dessa perspektiv – särskilt problemrepresentationer och föreslagna lösningar – formuleras av aktörerna själva. Det som presenteras i rapporten bör inte tolkas som en objektiv beskrivning av livsmedelssystemets faktiska utformning och funktion, utan som en analys av hur systemet upplevs och representeras av dem som verkar inom det.

3. Resultat

Resultaten presenteras i två delar: avsnitt 3.1 redovisar resultaten från enkätundersökningen, medan avsnitt 3.2 presenterar intervjuresultaten. Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion och slutsatser.

3.1. Enkätresultat

3.1.1. Övergripande uppfattningar om livsmedelssystemet

För att fånga aktörernas övergripande syn på hur livsmedelssystemet fungerar ombads de svarande att ta ställning till ett antal påståenden om hur livsmedel produceras, distribueras och konsumeras i länet. Svaren angavs på en femgradig skala från ”instämmer inte alls” till ”instämmer helt". Figur 3 sammanfattar svaren och ger en översiktlig bild av hur aktörerna ser på systemets funktion. Svarsfördelningen synliggör två teman:

Delade uppfattningar om systemets hållbarhet: Aktörernas syn på livsmedelssystemets långsiktiga hållbarhet är tydligt splittrad. När det gäller den ekonomiska dimensionen anser 45 procent att dagens system säkerställer lönsamhet för de flesta livsmedelsrelaterade verksamheter. Inom miljödimensionen delar 46 procent uppfattningen att systemet skadar miljön och utarmar naturresurser. Vad gäller den sociala dimensionen menar 46 procent att tillgången till tillräckligt med hälsosam mat är rättvist fördelad oavsett social status. Sammantaget visar svaren en tydlig splittring bland aktörerna i deras bedömning av hur väl livsmedelssystemet uppfyller grundläggande hållbarhetsmål och rättviseprinciper. Samtidigt tyder svaren att det finns en relativt utbredd uppfattning om att systemet brister i hållbarhet, vilket är särskilt anmärkningsvärt med tanke på Sveriges generellt höga ambitioner inom miljö- och välfärdspolitik.

Maktasymmetri i beslutsfattandet: En klar majoritet, 73 procent, anser att beslutsfattandet inom livsmedelssystemet är koncentrerat till ett fåtal inflytelserika aktörer, medan endast 8 procent motsätter sig denna bild. Detta tyder på en utbredd upplevelse av maktasymmetri och pekar på en demokratisk utmaning i livsmedelspolitiken. Samtidigt instämmer 41 procent i att vanliga medborgare ändå har ett betydande inflytande över hur systemet fungerar. Det visar att trots upplevelsen av maktkoncentration finns föreställningar om politisk handlingskraft via

andra kanaler än det formella beslutsfattandet — exempelvis genom civilsamhällets organisering, politiskt engagemang eller konsumentdrivna val.

Figur 3. Perspektiv på hur livsmedelssystemet fungerar

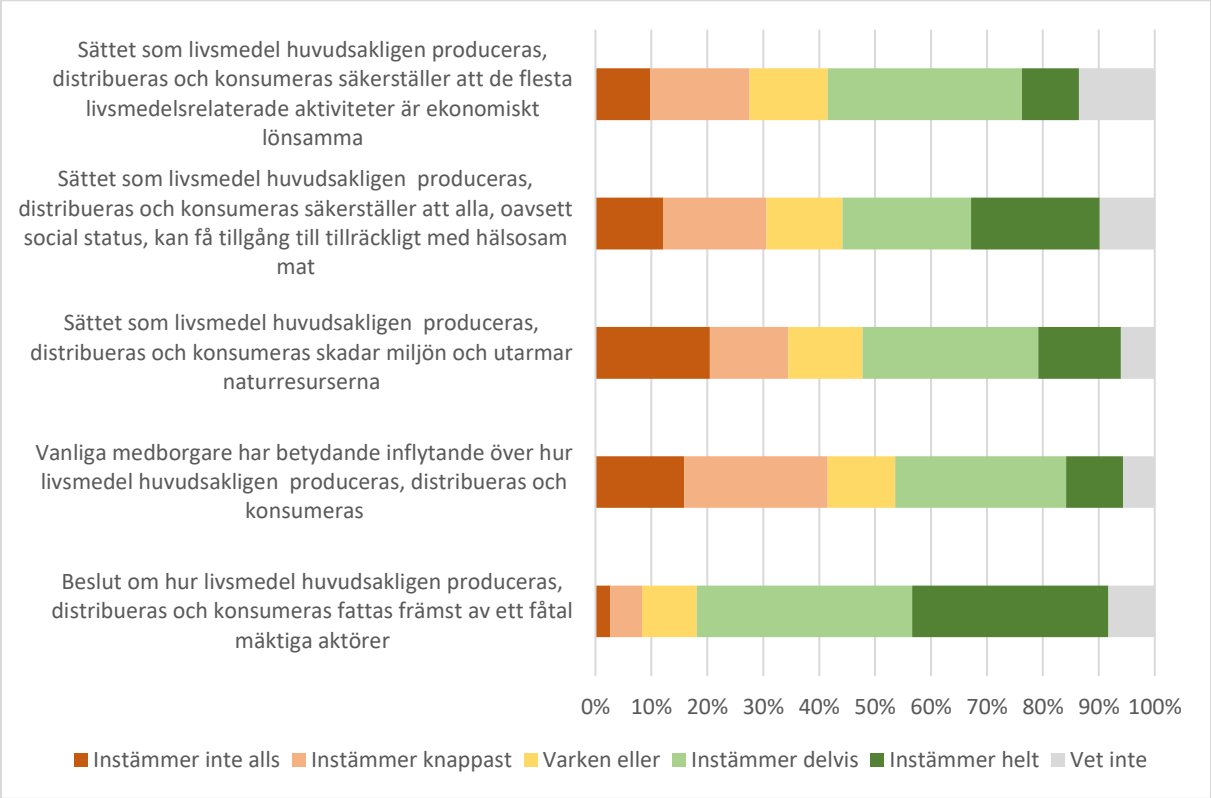

En analys av svaren utifrån aktörskategorier visade att uppfattningarna i stort var samstämmiga mellan olika roller i systemet, med undantag för synen på miljöpåverkan. Mer specifikt uttryckte aktörer inom jordbruk och livsmedelsproduktion i genomsnitt mindre oro för negativa miljöeffekter jämfört med aktörer från andra sektorer.

3.1.2. Aktörernas syn på de viktigaste problemen

För att fånga aktörernas uppfattningar om de mest betydande problemen ombads respondenterna att, från en fördefinierad lista med tjugo alternativ, välja upp till fem problem som de ansåg ha störst negativ påverkan både på livsmedelssystemet som helhet och på den egna verksamheten. Figur 4 visar andelen respondenter som valde respektive problem utifrån dessa två perspektiv.

Figur 4. De viktigaste problemen enligt aktörerna

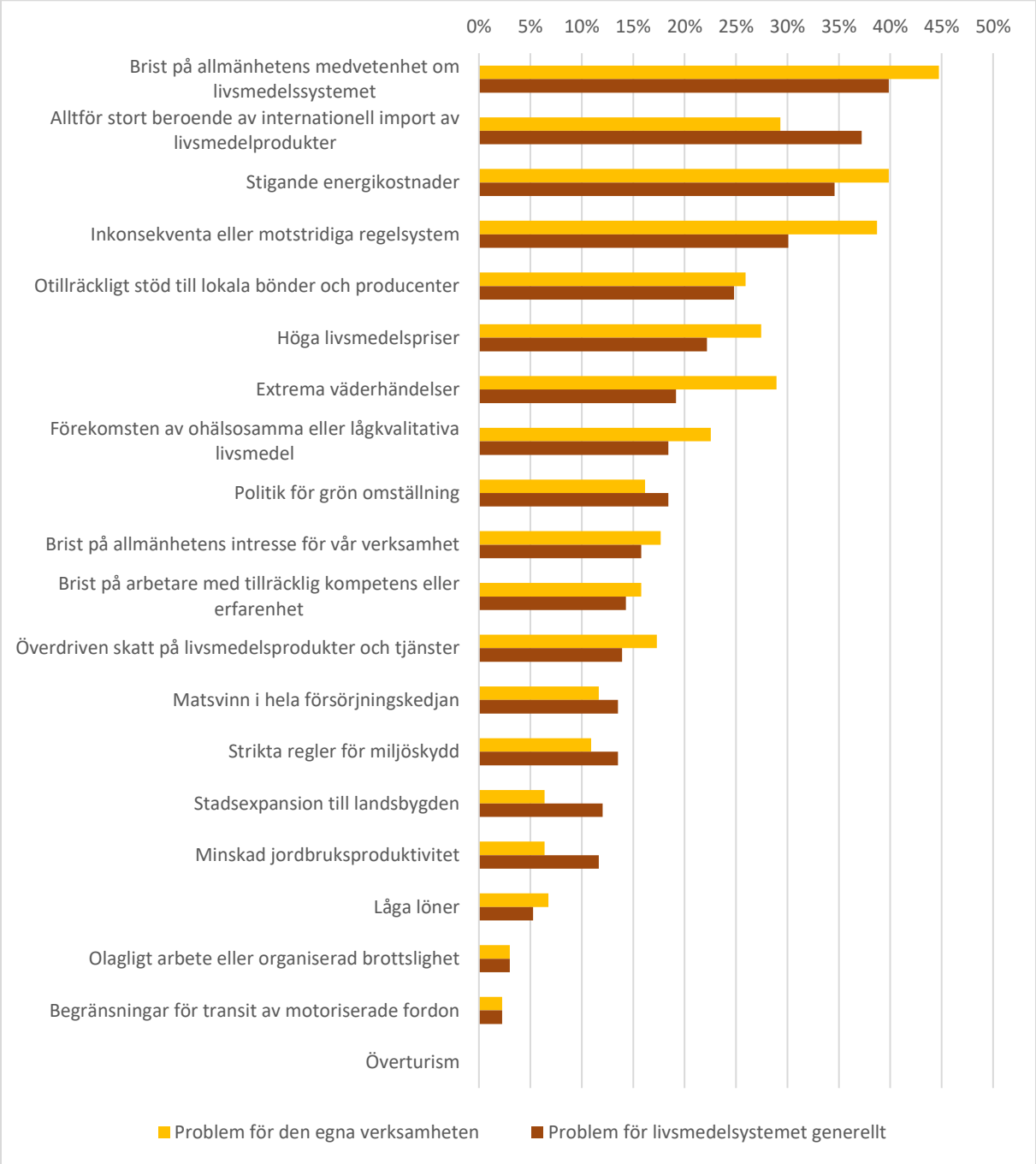

Det mest frekvent nämnda problemet var bristen på allmänhetens medvetenhet om hur livsmedel produceras, distribueras och konsumeras. Detta angavs av 40 procent i relation till livsmedelssystemet som helhet och av 45 procent i relation till den egna verksamheten. Därefter följde ett alltför stort beroende av internationell import av livsmedelsprodukter (37 procent respektive 29 procent), stigande energikostnader (35 respektive 40 procent), inkonsekventa eller motstridiga regelsystem (30 respektive 39 procent), otillräckligt stöd till lokala bönder och producenter (25 respektive 26 procent), höga livsmedelspriser (22 respektive 27 procent), extrema väderhändelser (19 respektive 29 procent) samt förekomsten av ohälsosamma eller lågkvalitativa livsmedel på marknaden (18 respektive 23 procent).

De problem som ansågs minst viktiga av respondenterna var låga löner (5 respektive 7 procent), olagligt arbete eller organiserad brottslighet (3 procent för båda) samt begränsningar för motoriserad trafik (2 procent för båda). Överturism identifierades inte av någon som ett problem. Att dessa problem ges låg prioritet är inte ovanligt i en svensk kontext, där livsmedelssektorn generellt präglas av relativt hög arbetsrättslig standard, låg förekomst av organiserad brottslighet och god tillgång till infrastruktur.

Tabell 1 visar de tre problem som prioriterades högst inom respektive aktörskategori. Siffran inom parentes anger hur mycket högre eller lägre problemet rankades inom gruppen jämfört med medelvärdet för samtliga svarande. Brist på allmänhetens medvetenhet om livsmedelssystemet framhölls som ett centralt problem av nästan alla aktörskategorier. Aktörer inom jordbruk och livsmedelsproduktion betonade särskilt beroendet av internationell import av livsmedelsprodukter samt inkonsekventa eller motstridiga regelsystem. Aktörer inom distribution och detaljhandel lyfte i högre grad fram stigande energikostnader och överdriven skatt på livsmedelsprodukter och tjänster – det senare bedömdes som ett betydligt större problem av denna grupp än av övriga. Inom servering och måltidstjänster prioriterades framför allt höga livsmedelspriser, som rankades avsevärt högre här än bland övriga grupper, samt beroendet av internationell import av livsmedelsprodukter. Ideella initiativ fokuserade i första hand på problem kopplade till import, energikostnader och livsmedelspriser. Bland livsmedelsnära verksamheter framträdde särskilt två problem: inkonsekventa regelsystem och brist på arbetare med tillräcklig kompetens eller erfarenhet – det sistnämnda rankades lågt av övriga men högt inom denna grupp. Dessa skillnader speglar att utmaningar uppfattas och prioriteras olika beroende på var i livsmedelssystemet aktörerna verkar.

Tabell 1. De tre högst prioriterade problemen per aktörskategori

Jordbruk och livsmedels-produktion	**Distribution och detaljhandel**	**Servering och måltidstjänster**	**Kombinerade verksamheter**	**Ideella och solidaritets-baserade initiativ**	**Livsmedelsnära verksamheter**
1. Allmänhetens bristande medvetenhet (=)	1. Stigande energi-kostnader (+2)	1. Höga livsmedels-priser (+5)	1. Stigande energi-kostnader (+2)	1. Beroende av internationell import (+1)	1. Allmänhetens bristande medvetenhet (=)
2. Beroende av internationell import (=)	2. Överdriven skatt (+10)	2. Beroende av internationell import (=)	2. Otillräckligt stöd till lokala producenter (+4)	2. Stigande energi-kostnader (+1)	2. Inkonsekventa eller motstridiga regelverk (+2)
3. Inkonsekventa eller motstridiga regelverk (+1)	3. Allmänhetens bristande medvetenhet (-2)	3. Allmänhetens bristande medvetenhet (-2)	3. Höga livsmedels-priser (+3)	3. Höga livsmedels-priser (+3)	3. Brist på arbetare med kompetens och erfarenhet (+8)

Not: Siffran inom parentes anger hur mycket högre eller lägre problemet rankades inom gruppen jämfört med medelvärdet för samtliga svarande.

3.1.3. Aktörernas syn på deltagande, beslutsfattande och eget agerande

I enkäten ställdes inga direkta frågor om vilka lösningar aktörerna föredrar på de identifierade problemen. Däremot fick de ta ställning till ett antal påståenden om hur deltagande och beslutsfattande i livsmedelsrelaterade frågor bör utformas i Uppsala län (Figur 5), samt om och hur de själva har agerat för att påverka sådana frågor och beslut (Figur 6 och 7). Svaren ger en inblick i vilka värden och principer aktörerna anser bör vägleda styrningen av livsmedelssystemet. Svaren ger även indikationer på vilka vägar till förändring som uppfattas som meningsfulla.

Resultaten pekar på ett brett stöd för grundläggande demokratiska ideal, särskilt vad gäller öppenhet och transparens. Hela 92 procent instämmer i att beslut inom området bör vara öppna för offentlig granskning, och 67 procent anser att beslutsprocesser bör inkludera ett brett spektrum av intressenter. Däremot är synen på medborgarinflytande mer återhållsam: 44 procent instämmer i att medborgare bör ges större inflytande över livsmedelsrelaterade beslut, medan 65 procent anser att expertkunskap bör väga tyngre än medborgarengagemang.

Denna tveksamhet inför ett utökat medborgarengagemang framträder också i bedömningen av deliberativa metoder, såsom medborgarpaneler och andra dialogprocesser där allmänheten ges möjlighet att delta i livsmedelspolitiken genom resonerande samtal. Endast 37 procent anser att sådana processer leder till rättvisa beslut, medan 45 procent betraktar dem som för tidskrävande eller opraktiska. Dessutom uttrycker 42 procent tvivel på att deliberativa former kan bidra till meningsfulla förbättringar av livsmedelssystemet.

Sammantaget framträder en tydlig ambivalens: aktörerna ställer sig bakom idéer om öppenhet och inkludering, men är mer tveksamma till att ge allmänheten ett mer direkt inflytande. Detta kan hänga samman med den relativt utbredda föreställningen om att medborgare saknar tillräcklig kunskap om livsmedelssystemets komplexitet.

Figur 5. Perspektiv på deltagande och beslutsfattande

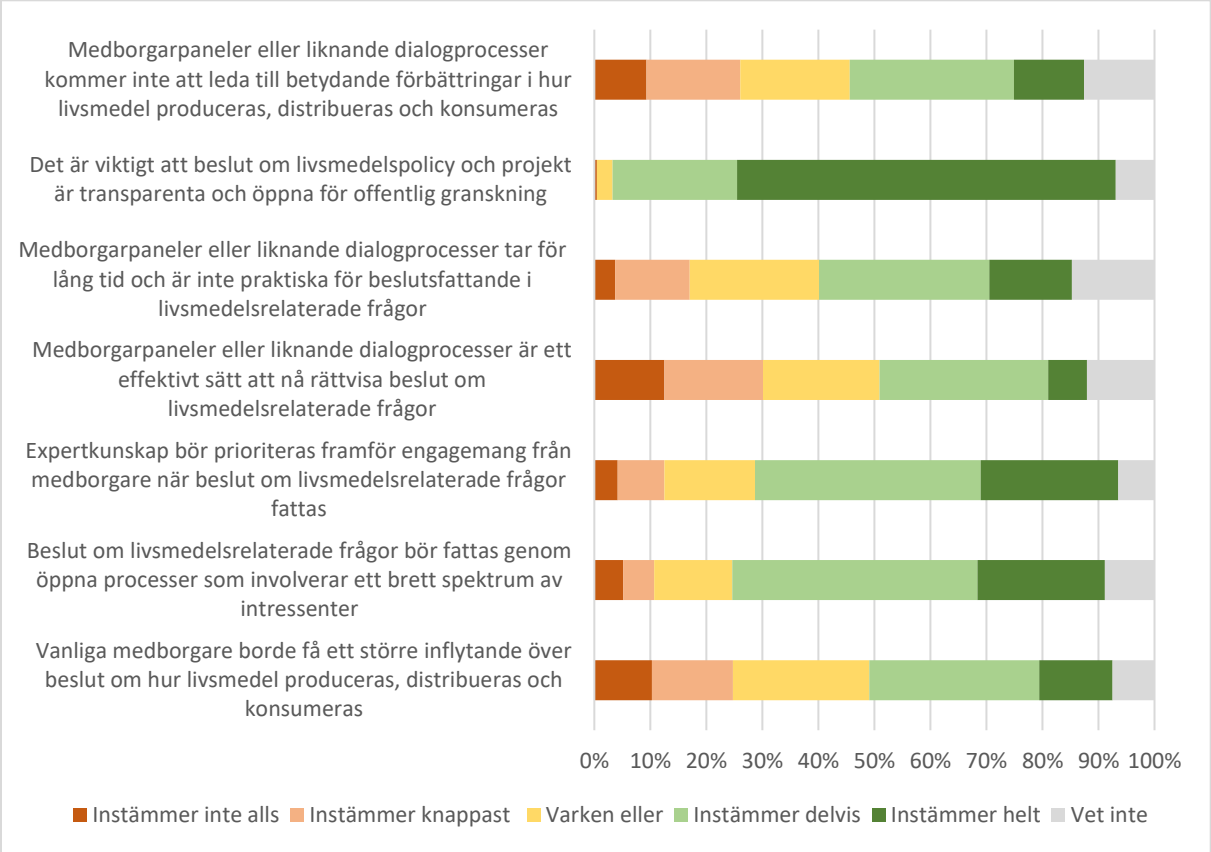

En analys av svaren utifrån de olika aktörskategorierna visade att uppfattningarna i stort var samstämmiga mellan olika roller i systemet. Dock uttryckte ideella och solidaritetsbaserade initiativ något starkare tilltro till medborgarpaneler och liknande dialogprocesser, och var mindre benägna att se dem som opraktiska eller ineffektiva. I kontrast tenderade aktörer inom jordbruk och livsmedelsproduktion samt distribution och detaljhandel att vara mer skeptiska – särskilt i fråga om praktisk genomförbarhet och möjligheten till meningsfull påverkan. Även om skillnaderna inte var stora pekar resultaten på en variation i hur deltagande och medborgarinflytande uppfattas inom olika delar av livsmedelssystemet.

När det gäller aktörernas deltagande uppgav 42 procent att de under de senaste tre åren har varit involverade i någon form av opinionsbildning, påverkansarbete eller medvetandegörande aktivitet kopplad till livsmedelsfrågor (Figur 6). Samtidigt angav 47 procent att de inte deltagit i någon sådan aktivitet. De vanligaste formerna av engagemang var möten med andra livsmedelsaktörer (24 procent), följt av möten med politiker eller myndigheter (23 procent). Informationsspridning i syfte att påverka den allmänna opinionen, exempelvis via nyhetsbrev, sociala medier eller medverkan i medier, rapporterades av 19 procent av respondenterna. Den relativt höga andelen som inte deltagit i någon form av påverkansaktivitet kan ha olika orsaker. Det kan handla om att man inte upplever att man har möjlighet eller resurser att påverka livsmedelssystemet, men också om att man är nöjd med hur saker fungerar, eller att man tycker att ansvaret för förändring ligger hos andra.

Figur 6. Deltagande i påverkansaktiviteter

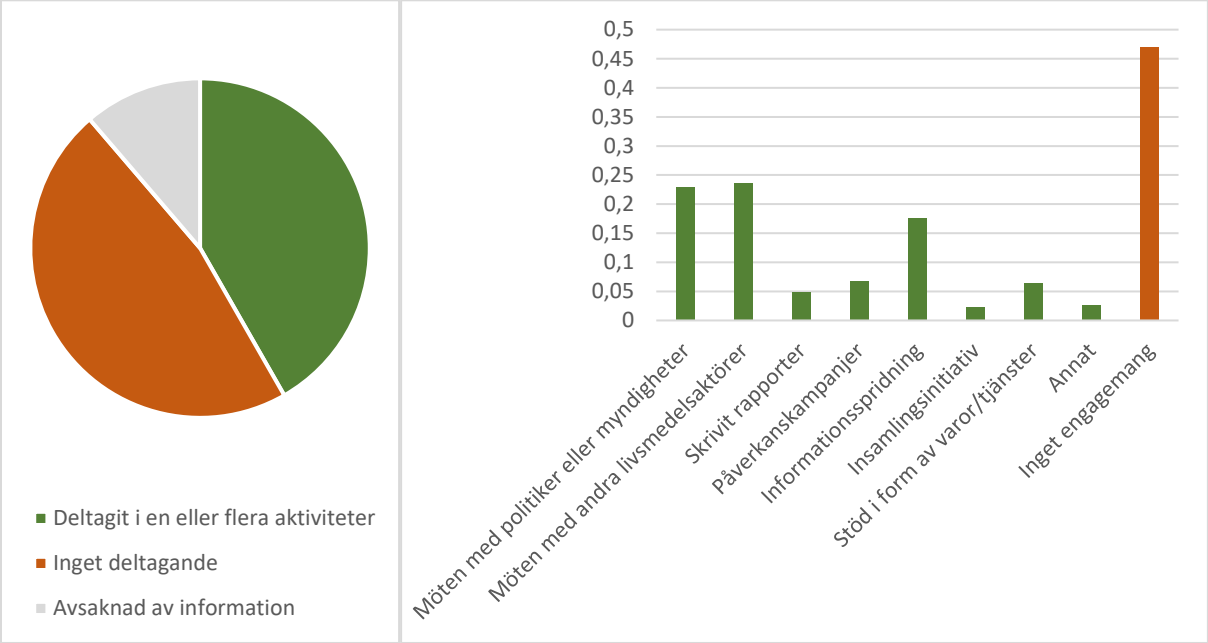

Avslutningsvis ställdes även frågor om aktörernas deltagande i ett antal specifika lokala och regionala livsmedelspolitiska forum där organiserade aktörer har getts möjlighet att påverka livsmedelsfrågor i länet någon gång de senaste tre åren. Dessa inkluderade olika former av *medborgardialoger* på kommunal nivå, *Region Uppsalas regionala utvecklingsstrategi* – där övergripande mål för livsmedelsområdet formuleras – samt Länsstyrelsens regionala handlingsplan *ÄT UPPsala län*, som syftar till att verkställa målen i utvecklingsstrategin kopplade till ökad livsmedelsproduktion. Även Föreningen och initiativet *Uppsala Matråd* ingick – en ideell civilsamhällesorganisation som fungerar som en plattform för samverkan, dialog och gemensamma lösningar på gräsrotsnivå, där producenter, forskare, politiker och invånare möts med ambitionen att varje offentlig måltid ska bidra till en mer hållbar framtid.

Respondenterna ombads ange om de kände till olika forum och, i de fall de gjorde det, om de också hade deltagit. Figur 7 visar graden av kännedom och deltagande för respektive forum. Generellt är kännedom om dessa forum relativt låg. Region Uppsalas regionala utvecklingsstrategi var det mest välkända initiativet och uppgavs vara känt av endast 24 procent av respondenterna. Därefter följde den regionala handlingsplanen för livsmedelsproduktion ÄT UPPsala län med 15 procent, kommunala dialogprocesser med 10 procent samt Uppsala Matråd med 9 procent.

När det gäller faktiskt deltagande var det största engagemanget kopplat till handlingsplanen ÄT UPPsala län, där 9 procent av respondenterna uppgav att de deltagit. Därefter följde deltagande i utvecklingsstrategin (6 procent), kommunala dialogprocesser (6 procent) och Uppsala Matråd (3 procent).

Skillnaden mellan graden av kännedom och faktisk medverkan tyder på att det kan finnas hinder för deltagande, såsom bristande resurser, upplevd exkludering eller låg tilltro till inflytande. Det är dock också möjligt att vissa aktörer inte upplever dessa forum som relevanta för den

egna verksamheten, är nöjda med rådande strukturer – eller deltar indirekt genom representanter – och därför inte har sett något behov av att engagera sig.

Figur 7. Kännedom om och deltagande i lokala livsmedelspolitiska forum

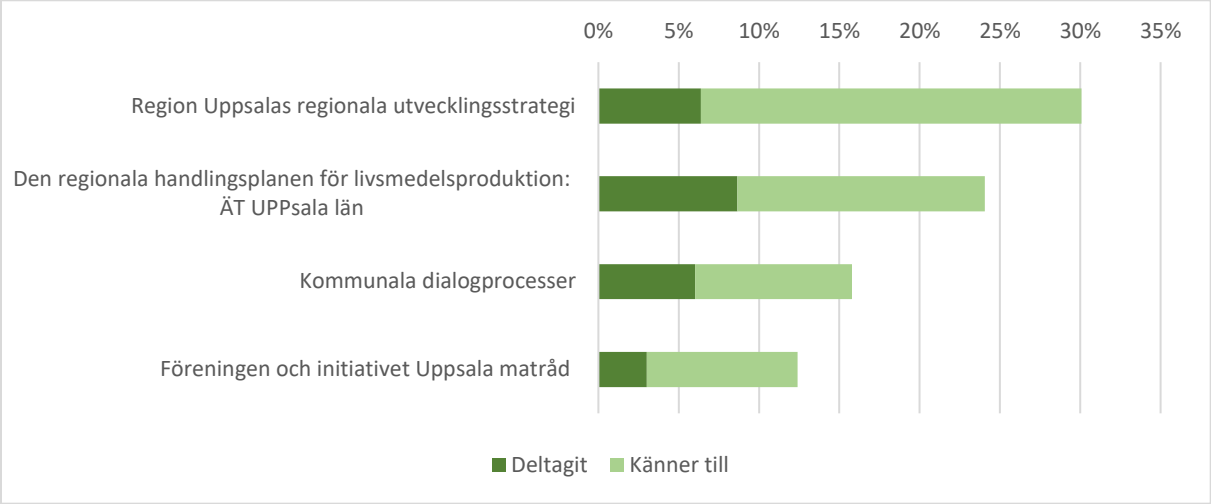

En analys av svaren utifrån de olika aktörskategorierna visar på vissa skillnader i graden av medvetenhet om forumen. Aktörer inom livsmedelsnära verksamheter samt ideella och solidaritetsbaserade initiativ tenderade i högre utsträckning att känna till dessa forum. I kontrast uppvisade aktörer inom distribution och detaljhandel, kombinerade verksamheter samt jordbruk och livsmedelsproduktion generellt lägre nivåer av kännedom. Dessa skillnader tyder på att vissa sektorer står längre ifrån de lokala deltagandeprocesserna än andra.

3.2. Intervjuresultat

3.2.1. Problemrepresentationer

Begränsat genomslag och ojämn ansvarsfördelning i hållbarhetsarbetet

Liksom i enkätsvaren framkommer i intervjuerna delade uppfattningar om huruvida livsmedelssystemet i Uppsala län säkerställer hållbarhet. Flera aktörer, bland annat representanter för organisationer som arbetar med frågor om matsvinn, miljö och djurrätt, lyfter fram en diskrepans mellan ambition och faktisk handling. Trots en växande hållbarhetsdiskurs, ökade politiska ambitioner i styrdokument och en alltmer framträdande retorik kring hållbar utveckling och omställning menar dessa aktörer att konkreta förbättringar i praktiken är begränsade. Enligt dem stannar omställningen ofta vid projekt, strategier och visioner som inte omsätts i tillräckligt kraftfulla insatser för att förändra invanda arbetssätt och befintliga strukturer.

Flera aktörer lyfter att ett centralt hinder för omställningen är att mer genomgripande förändringar – såsom att minska köttproduktionen, omfördela stöd till ekologisk odling, skärpa miljökrav inom jordbruket eller förändra handelsvillkor till förmån för lokala aktörer – aktivt motverkas av etablerade ekonomiska intressen inom den konventionella livsmedelssektorn.

Förändringar med stor miljöpotential trängs därmed ofta undan till förmån för insatser som inte stör rådande ekonomiska strukturer eller marknadslogik.

Ytterligare en faktor som, enligt dessa aktörer, bromsar omställningen är avsaknaden av ekonomiska incitament. De menar att nuvarande stödsystem fortsätter att gynna storskalig, konventionell produktion, medan ekologiska producenter bär merkostnader som inte fullt ut kompenseras. Ur ett djurrättsperspektiv framhålls att växtbaserade livsmedelsproducenter missgynnas i konkurrensen, eftersom animalieproduktionen gynnas av fler ekonomiska stöd och subventioner.

Samtidigt finns det aktörer – bland annat representanter för primärproduktion och livsmedelsindustrin – som inte i samma utsträckning efterfrågar starkare åtgärder för hållbar utveckling. Dessa framhåller att Sverige redan har en ledande roll inom miljöpolitik, djurskydd, livsmedelssäkerhet och välfärd, och att landet ofta går längre än vad EU-direktiv kräver. I stället för ytterligare regleringar i Sverige menar dessa aktörer att fokus bör ligga på att höja ambitionsnivån i andra EU-länder och internationellt. Ytterligare regleringar i Sverige beskrivs av dessa aktörer som något som kan leda till ökade kostnader, vilket i sin tur riskerar att driva inköp och produktion till länder med lägre miljökrav – och därmed snarare försvåra än främja hållbarhetsmålen. Dessutom lyfter dessa aktörer fram att producenter får bära en oproportionerligt stor del av omställningens bördor – i form av nya regelverk, tekniska anpassningar och ökade kostnader – samtidigt som andra delar av livsmedelskedjan förändras i långsammare takt. Denna obalans beskrivs skapa frustration och en känsla av orättvisa.

Denna skillnad i perspektiv kastar ljus över enkätresultatet, där aktörer inom jordbruks- och livsmedelsproduktionen uttryckte en lägre oro för negativa miljöeffekter jämfört med aktörer från andra sektorer. Det är möjligt att detta speglar en upplevelse av en ojämnt fördelad omställningsbörda och en oro för hur ytterligare reglering kan påverka den egna verksamhetens bärkraft.

Begränsat deltagande och bristande samordning i styrningen av livsmedelssystemet

Likt enkätsvaren beskriver de intervjuade aktörerna en koncentration av deltagande och inflytande till ett begränsat antal aktörer, särskilt på EU-nivå, där centrala frågor om märkning, hygienregler, jordbrukspolitik, konkurrensvillkor, stödsystem, miljöregler, handel och livsmedelssäkerhet formuleras och beslutas. Beslutsprocesserna upplevs som toppstyrda, med begränsat utrymme för insyn eller påverkan från mindre och lokalt förankrade aktörer. Flera lyfter att stora, resursstarka intressen – såsom branschorganisationer, industriella producentled och multinationella företag med representation i Bryssel – har ett oproportionerligt stort inflytande. I kontrast framhålls att små och medelstora producenter, ideella organisationer, civilsamhällesinitiativ och mindre livsmedelsföretag ofta saknar de resurser och den organisatoriska kapacitet som krävs för att delta i dessa processer. Formella kanaler för påverkan, såsom samråd, nätverk och intressegrupper, existerar, men många menar att dessa i praktiken förutsätter expertis, tid och långsiktig organisering – något som många mindre aktörer har svårt att upprätthålla.

Liknande mönster beskrivs på regional och lokal nivå. Flera av de intervjuade – särskilt representanter för civilsamhällesorganisationer – berättar att de bjudits in till dialogmöten, workshoppar och samråd, exempelvis kopplade till Region Uppsalas regionala utvecklingsstrategi eller till Länsstyrelsens handlingsplan för ökad livsmedelsproduktion. Men enligt flera har dessa initiativ sällan lett till faktiskt inflytande. En återkommande erfarenhet är att aktörer får möjlighet att "tycka till", men att de övergripande inriktningarna redan är bestämda. Deltagande beskrivs också som beroende av tillgång till tid, resurser och kunskap om styrningsprocesser, vilket försvårar deltagande för småföretagare och ideella krafter. Även på kommunal nivå genomförs dialoger och samråd, till exempel inom ramen för samhällsplanering. Men likt de regionala processerna upplever flera aktörer att möjligheten till meningsfullt deltagande är begränsad.

Utöver maktasymmetri och begränsade möjligheter till deltagande lyfter flera intervjupersoner fram att styrningen av livsmedelsfrågor i Uppsala län präglas av kortsiktighet och brist på helhetsperspektiv. Arbetet beskrivs som fragmenterat och sårbart för förändringar i politiska prioriteringar eller tillgång till medel. Enligt många saknas en stabil och långsiktig struktur för samverkan mellan aktörer. Samverkan inom ramen för handlingsplanen ÄT UPPsala län, som drivs av Länsstyrelsen lyfts fram som ett positivt initiativ som samlar olika aktörer och skapar ett värdefullt nätverk. Samtidigt menar flera att dess fokus hittills varit begränsat till framför allt produktionsfrågor, snarare än att omfatta livsmedelssystemet i sin helhet. Dessutom beskrivs strukturen som sårbar eftersom den är beroende av projektfinansiering. Flera aktörer efterlyser därför en permanent, regional, långsiktig samverkansplattform för livsmedelsfrågor. Även från kommunal nivå framhålls behovet av ökad strategisk samordning och tydligare ansvarsfördelning. Avsaknaden av en gemensam strategi som knyter samman olika delar av systemet – från produktion till konsumtion – anses försvåra ett samlat arbete inom exempelvis samhällsplanering, offentlig upphandling och livsmedelsberedskap.

Brist på allmänhetens medvetenhet om livsmedelssystemet

Bristande medvetenhet om livsmedelssystemet var det mest frekvent nämnda problemet i enkätsvaren och återkom även i hög grad i intervjuerna. Flera aktörer beskriver detta som ett avgörande hinder för en hållbar omställning, där framför allt allmänhetens begränsade kunskap om livsmedelsproduktion framhålls. Flera intervjupersoner menar att allmänheten saknar både insikt i och intresse för de villkor som präglar livsmedelsproduktionen – exempelvis miljöåtgärder, djurhållning och ekonomiska förutsättningar. Enligt dessa aktörer leder kunskapsbristen till att lantbruket, särskilt animalieproduktionen, oftare bemöts med kritik snarare än förståelse. Det framställs som ansvarigt för miljöproblem och förväntas bära ett oproportionerligt stort ansvar för omställningen. Resultatet blir en förenklad och negativ bild, där nyanser och pågående hållbarhetsarbete riskerar att försvinna.

Aktörer inom primärproduktionen beskriver att deras insatser för miljö och djurvälfärd osynliggörs i medier, politiska beslut och konsumenters betalningsvilja. Låg betalningsvilja för produkter med högre hållbarhetsprofil anses vara ett särskilt hinder för lokal, ekologisk och djurvälfärdsanpassad produktion. Flera aktörer pekar också på en tydlig klyfta mellan konsumenters uttalade värderingar och deras faktiska köpvanor, särskilt i tider av ekonomisk

press. Sammantaget ser aktörerna detta som en betydande bromskloss för ett hållbart livsmedelssystem, och erfarenheterna belyser den skepsis mot ökat medborgarinflytande i livsmedelspolitiken som framkom i enkätsvaren – en skepsis som var särskilt stark bland aktörer inom jordbruk, livsmedelsproduktion samt handel och distribution.

Mot denna bakgrund framhålls dock att Uppsala län har särskilt goda förutsättningar att minska avståndet mellan producenter och konsumenter, inte minst genom den geografiska närheten mellan stad och landsbygd. De korta avstånden beskrivs som en outnyttjad potential för ökad insyn, kontakt och förståelse för hur maten produceras och under vilka villkor. En starkare lokal koppling skulle enligt flera aktörer kunna bidra till ökat lärande, engagemang och mer hållbara konsumtionsmönster. Flera lyfter också det växande medborgarintresset för lokal matproduktion och självförsörjning. Initiativ som REKO-ringar, direktförsäljning och stadsnära odling nämns som exempel med potential att stärka relationen mellan producent och konsument. Dessa modeller beskrivs som lovande men uppges ännu ha begränsad räckvidd och vara beroende av stort engagemang från enskilda aktörer – en potential som enligt flera aktörer i hög grad fortfarande är outnyttjad.

Begränsad lönsamhet till följd av stigande kostnader, internationell konkurrens och svaga stödsystem

Beroendet av internationell import, stigande energikostnader, otillräckligt stöd till lokala producenter och höga livsmedelspriser var några av de mest återkommande problemen i enkätsvaren och lyftes även fram i intervjuerna. Flera aktörer beskriver hur dessa faktorer samverkar och skapar en ekonomiskt ansträngd situation inom livsmedelssystemet i Uppsala län. De vittnar om låg lönsamhet i såväl produktionen som andra delar av kedjan. Kostnaderna för insatsvaror – såsom foder, gödningsmedel, transporter, energi och råvaror – har ökat markant, samtidigt som många upplever att det är svårt att ta ut priser som motsvarar kostnadsökningarna.

Internationell konkurrens lyfts också fram som ett försvårande villkor. I en globaliserad livsmedelsmarknad, med ökad internationell import och konkurrens, tvingas svenska producenter förhålla sig till prisnivåer som sätts på världsmarknaden – även om de verkar under andra förutsättningar och ofta strängare miljö- och djurskyddsregler. Samtidigt beskriver många att konsumenter, särskilt i lågkonjunktur, tenderar att prioritera pris framför ursprung eller produktionsvillkor, vilket gör det särskilt svårt för svenska, ekologiska och hållbart producerade produkter att konkurrera.

Dagligvaruhandelns struktur lyfts fram som en viktig förklaring till svag lönsamhet. Ett fåtal stora kedjor dominerar marknaden och har stor förhandlingsmakt gentemot producenter, särskilt i frågor om prissättning och leveransvillkor. Dessutom beskriver aktörerna hur dessa företag, genom att både agera som inköpare och sälja produkter under egna varumärken – ofta tillverkade billigare utomlands – kan styra butikssortimentet till egen fördel. Detta upplevs skapa en obalans där mindre eller lokala producenter har svårt att hävda sig, både prismässigt och vad gäller synlighet och tillgång till försäljningskanaler.

Den ekonomiska pressen påverkar även inriktningen på produktionen. Representanter inom lantbruket berättar hur lantbrukare i länet i allt högre grad valt bort mer arbetsintensiva grenar, som djurhållning, till förmån för mer kostnadseffektiva och mindre sårbara alternativ, såsom spannmålsodling. Denna utveckling anses bidra till en minskad mångfald i primärproduktionen, vilket i sin tur kan få negativa konsekvenser för både miljömässig hållbarhet och systemets långsiktiga robusthet.

Stödsystemen upplevs samtidigt som otillräckliga och snedfördelade. Flera aktörer menar att befintliga stödstrukturer i huvudsak gynnar storskalig och konventionell produktion, medan småskaliga, ekologiska eller hållbarhetsinriktade verksamheter ofta faller utanför. För mindre aktörer med begränsade administrativa resurser upplevs stöden dessutom som svåråtkomliga i praktiken. En representant med djurrättsperspektiv pekar även på att växtbaserade producenter har svårt att konkurrera med animalieproducenter på grund av stödsystemens struktur. Enligt denne riktas stöd i första hand till kött- och mejerisektorn, medan växtbaserade alternativ – såsom havre- eller baljväxtbaserade produkter – lämnas utan motsvarande stöd. Det beskrivs som en ojämlik konkurrenssituation, där produkter med lägre miljöpåverkan får svårt att nå ut till konsument till ett konkurrenskraftigt pris.

Betungande och ineffektiva regelverk

Liksom i enkätsvaren är problem kopplade till regelverken ett återkommande tema i intervjuerna. Regelverkens utformning beskrivs av många aktörer som ett hinder snarare än ett stöd i omställningen till ett mer hållbart livsmedelssystem. Enligt de intervjuade är dagens regelverk omfattande, svåröverskådliga och resurskrävande, särskilt för mindre verksamheter. Krav på dokumentation, certifiering, kontroller och tillstånd beskrivs medföra betydande kostnader och arbetsinsatser, vilket enligt flera uppfattas försvåra för nya eller småskaliga aktörer att etablera sig och växa. Även regelverken kring stödsystemen upplevs som komplexa och svårnavigerade. Flera aktörer framhåller att det ofta krävs omfattande kunskap och tidigare erfarenhet för att kunna ta del av stöden, vilket gynnar redan etablerade aktörer med administrativa resurser.

Särskild kritik riktas mot privata certifieringar som har vuxit fram vid sidan av de offentliga kraven. En aktör nämner särskilt IP Livsmedel – en standard för livsmedelssäkerhet och spårbarhet utvecklad av Sigill Kvalitetssystem – som i praktiken har blivit ett krav för att få leverera till dagligvaruhandeln. Enligt flera aktörer duplicerar dessa certifieringar redan befintliga myndighetskrav och upplevs som en onödig ekonomisk och administrativ börda. Även inom arbetet mot matsvinn beskrivs regelverken som hinder. En aktör menar att lagstiftningen kring livsmedel och avfall ofta gör det enklare att kassera än att omfördela mat, vilket försvårar långsiktigt arbete med svinnreduktion och donation av överskottsmat.

Samtidigt som det finns en bred samsyn om att regelverken är betungande, skiljer sig aktörerna åt i synen på vad som utgör de grundläggande problemen. Representanter för storskaligt lantbruk och livsmedelsföretag, främst genom lantbruks- och branschorganisationer, lyfter särskilt att svensk lagstiftning – samt hur EU-regler i form av direktiv och förordningar

översätts, anpassas och tillämpas nationellt – ofta går längre än vad som krävs. Enligt dessa aktörer leder denna strikta tillämpning av regelverken till högre kostnader och försämrad konkurrenskraft gentemot andra europeiska länder. Ett ofta nämnt exempel är lagen om obligatorisk betesdrift för mjölkkor under sommarhalvåret. Den beskrivs som ett regelverk som innebär merkostnader för svenska producenter, medan liknande krav i andra EU-länder ofta är frivilliga eller subventionerade. Enligt dessa aktörer är målsättningen inte att avskaffa kravet, utan att modernisera regelverket eller kompensera merkostnader, i syfte att jämna ut konkurrensvillkoren utan att sänka djurvälfärd eller miljökrav.

I kontrast till konkurrensfokuset hos större producentorganisationer lyfter representanter för ekologiska lantbrukare samt ideella organisationer inom miljö, djurvälfärd och stadsodling andra typer av brister i regelverken. Enligt dessa aktörer är många regler i grunden utformade för att gynna storskalig produktion med fokus på volym, enhetlighet och leveranssäkerhet. Detta upplevs systematiskt missgynna små, ekologiska och lokalt förankrade verksamheter som präglas av diversifiering, säsongsvariation och platsanpassade lösningar. Enligt flera aktörer tränger detta undan viktiga sociala och miljömässiga värden, samtidigt som specialiserad och centraliserad produktion och förädling ökar beroendet av transporter och externa flöden, vilket i sin tur försvagar lokal kontroll och resiliens.

Ett ofta nämnt exempel på hur regelverken systematiskt gynnar storskalighet är att arealbaserade stöd inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik premierar markinnehav framför aktiv och mångsidig produktion. Regler för offentlig upphandling och dagligvaruhandelns inköpssystem beskrivs på liknande sätt som gynnande större aktörer genom att främja leveranssäkerhet, volym och enhetlighet – kriterier som sällan överensstämmer med småskalig produktion. Vissa försök görs att anpassa systemet, exempelvis genom dynamiska inköpsmodeller i vissa kommuner där producenter kan lämna anbud på mindre kvantiteter löpande. Men sådana lösningar uppfattas fortfarande som undantag, och systemen upplevs i huvudsak som utformade för större leverantörer.

Skillnaderna i hur aktörer förstår regelverkens funktion blir särskilt tydliga i synen på beteslagen. I kontrast till aktörer som ifrågasätter kravet utifrån dess konkurrenseffekter, framhålls lagen av ekologiska lantbrukare samt miljö- och djurrättsorganisationer som ett viktigt verktyg för att bromsa en fortsatt industrialisering av djurhållningen. I deras perspektiv utgör betesdrift en grundläggande del av ett hållbart lantbruk, både ur miljö- och djurvälfärdssynpunkt. Betande djur beskrivs bidra till biologisk mångfald, kolinlagring och ett fungerande kretslopp i jordbruket, samtidigt som kravet anses avgörande för att djuren ska kunna uttrycka sitt naturliga beteende. Utifrån detta synsätt bör regeln inte bara bevaras utan även stärkas, då den ses som central för att upprätthålla småskalighet och ekologisk produktion.

Även urbana och alternativa odlingsinitiativ, såsom stadsodling och permakultur, beskriver liknande hinder kopplade till att regelverken i första hand är anpassade för storskalig och standardiserad produktion. Trots politiska målsättningar om att främja odling i stadsmiljö uppges det vara svårt att få tillgång till mark på rimliga villkor. Tillgång till bevattning, växthus och anpassade arrendeformer beskrivs som avgörande, men är enligt dessa aktörer ofta

frånvarande i det nuvarande systemet, som sällan tar hänsyn till småskaliga och platsbundna lösningar. Även vid försäljning av lokalproducerade livsmedel upplevs hinder. En producent med lång erfarenhet av REKO-ringar lyfter hur krav på ekologisk certifiering, registrering som distansförsäljare och kommunala ordningsregler försvårar direktförsäljning till konsument, särskilt i liten skala.

Slutligen visar intervjuerna även på olika uppfattningar om vilka krav som bör ställas vid offentlig upphandling i länet. Vissa aktörer menar att krav på ekologisk certifiering är problematiska, eftersom tillgången på certifierade svenska råvaror är begränsad. Detta kan leda till att importerade livsmedel vinner upphandlingar, trots att lokala alternativ kan ha likvärdiga miljö- och djurskyddsstandarder. Dessa aktörer förespråkar i stället att krav bör formuleras så att de i största möjliga utsträckning speglar villkoren för svensk produktion, inom ramen för vad lagstiftningen tillåter. Det skulle enligt dem indirekt kunna gynna svenska leverantörer. Samtidigt framhåller andra att just krav på ekologiskt kan vara en viktig drivkraft för att öka omställningstrycket i jordbruket, och därmed bidra till att en större andel av produktionen ställs om i hållbar riktning.

Övriga problem

Utöver de ovan presenterade problemrepresentationerna lyfte aktörerna även fram andra utmaningar, vilka dock gavs något mindre utrymme i deras övergripande narrativ. Dessa rör framför allt kompetensbrist, låg resiliens, ökad konkurrens om mark och resurser samt avsaknaden av en regional matidentitet:

Kompetensbrist: Kompetensförsörjningen beskrivs av aktörer – särskilt inom produktion, förvaltning och forskning – som ett kritiskt problem i länets livsmedelssystem. Aktörerna nämner att lantbrukarna blir färre och äldre, att återväxten är svag och att få unga vill ta över gårdar. Detta beskrivs försvåra generationsskiften och riskera att mark, kunskap och engagemang går förlorade. Även inom restaurang, förädling och slakt uppges det vara svårt att behålla personal, till följd av låga löner och tuffa arbetsvillkor. Arbetskraftsinvandring nämns som en möjlig lösning, men flera menar att regelverken snarare utgör ett hinder. Samtidigt ser några intervjupersoner tecken på nytändning, exempelvis bland unga stadsbor som engagerar sig i småskalig odling – men dessa initiativ anses ofta sakna långsiktigt stöd. Teknikutveckling framhålls som en möjlig väg framåt, särskilt genom automatisering och digitalisering, men beskrivs också som en tröskel för unga och små aktörer utan kapital eller teknisk kompetens. Enligt vissa riskerar detta att ytterligare gynna större producenter och försvåra nyetablering, generationsskiften och mångfald i produktionen.

Låg resiliens: Flera aktörer beskriver hur livsmedelssystemet i Uppsala län präglas av sårbarhet ur ett beredskapsperspektiv. Ökad storskalighet, specialisering på spannmål, minskad djurhållning och svagt utvecklad grönsaksproduktion bidrar till att produktionen blir mer beroende av insatsvaror och att livsmedel i högre grad måste importeras. Avsaknaden av lokal förädlingskapacitet lyfts också som en central brist, eftersom råvaror ofta behöver transporteras till andra delar av landet, vilket skapar sårbarhet vid störningar i logistik och infrastruktur. Klimatförändringar beskrivs som en ytterligare utmaning, särskilt genom torka,

översvämningar och vattenbrist. Hushållens låga beredskap ses också som en risk, särskilt i urbana miljöer där kunskapen om livsmedelsförsörjning vid störningar bedöms som begränsad. Kompetensbrist kopplas också till sårbarhet, eftersom generationsskiften uteblir och lokal kunskap riskerar att gå förlorad. Samtidigt noteras ett växande intresse för småskalig odling, särskilt i städerna, men brist på mark, infrastruktur och långsiktigt stöd hindrar utvecklingen. För att stadsodling ska kunna bidra till beredskapen krävs, enligt intervjupersonerna, bättre planering och strukturell förankring. Enligt flera intervjupersoner har beredskapsfrågan hamnat i fokus efter pandemin, extremväder, Rysslands invasion av Ukraina och ett försämrat säkerhetspolitiskt läge – men många uttrycker frustration över att konkreta åtgärder uteblir.

Ökad konkurrens om mark och resurser: Trycket på mark och andra nyckelresurser beskrivs av flera aktörer som en växande utmaning. Befolkningstillväxt och samhällsutbyggnad har ökat konkurrensen om jordbruksmark, särskilt i stadsnära lägen där exploateringstrycket är som störst. Enligt en uppskattning har omkring 100 hektar produktiv åkermark bebyggts under det senaste decenniet, och många uttrycker oro för att odlingsmark successivt trängs undan. Även vattenresurser beskrivs som ett område med ökande konflikter, där översvämningar, föroreningar och klimatförändringar påverkar tillgången och skapar intressekonflikter. En särskild spänning lyfts mellan jordbrukets behov av dränering och miljömål om att återställa eller bevara våtmarker. Energiförsörjningen nämns som ytterligare en faktor i konkurrensen om resurser. Elnätskapaciteten bedöms vara otillräcklig för att möjliggöra satsningar på elektrifierade transporter, energikrävande produktion och andra lösningar inom livsmedelskedjan. Flera menar att energiplaneringen inte i tillräcklig grad beaktar sektorns behov. Även inom fisket lyfts resurskonflikter, där storskaligt trålfiske uppges påverka det kustnära beståndet negativt och skapa spänningar gentemot lokal näring och turism.

Avsaknad av regional matidentitet: Flera aktörer uppger också att Uppsala län saknar en tydlig regional identitet kopplad till livsmedel, trots att länet rymmer många producenter och mataktörer. Till skillnad från regioner som Skåne eller Västerbotten – där lokal mat är en självklar del av den regionala profilen – upplevs livsmedelsfrågor i Uppsala ofta hamna i skymundan. Matproduktion betraktas inte alltid som strategiskt viktig, vilket enligt flera bedömare bidrar till att potentialen i länets livsmedelssektor förblir outnyttjad. Den svaga matidentiteten påverkar också marknadsföringen. Producenter marknadsför sällan sina varor som ”uppländska”, vilket minskar både synlighet och möjlighet till mervärde. Till skillnad från exempelvis Västerbottensost eller Polarbröd saknas produkter med tydlig regional förankring, vilket försvårar differentiering på marknaden trots närheten till stora konsumentgrupper. En starkare matprofil bedöms kunna stärka småskaliga producenters stolthet, marknadsposition och affärsutveckling, samtidigt som den kan höja allmänhetens medvetenhet om matens ursprung. Uppsala läns geografiska närhet mellan stad och landsbygd ses som en styrka – men enligt flera uppfattningar har denna potential ännu inte tagits tillvara.

3.2.2. Lösningar och handlingsvägar

Likt aktörernas problemrepresentationer, uttrycker aktörerna en mångfald av lösningar och handlingsvägar. Liksom det finns både samstämmighet och oenighet i problemrepresentationerna, präglas även lösningsförslagen av varierande grad av konsensus.

Nedan presenteras först de lösningar där det råder relativt stor samstämmighet följt av de konkurrerande handlingsvägarna som går att identifiera i aktörernas berättelser.

Gemensamma lösningar

Stärka demokrati och politisk samordning: Många aktörer betonar behovet av en mer öppen, transparent, långsiktigt organiserad och samordnad styrning av livsmedelssystemet, där lokala intressen ges större utrymme. Liksom i enkätsvaren lyfts grundläggande demokratiska värden fram, med fokus på att motverka maktasymmetrier där inflytelserika branschaktörer eller centrala beslutsfattare ges oproportionerligt stort inflytande på bekostnad av lokala aktörer och förutsättningar. Det efterfrågas ett mer bottom up-orienterat beslutsfattande, med tydligt lokalt förankrade beslut och myndighetsutövning som bygger på konkret kunskap om livsmedelskedjans villkor. Även om aktörerna är delade i synen på ökat medborgarinflytande och det konkreta innehållet i besluten, råder enighet om att ökad öppenhet, tydliga bottom up-beslutsvägar och bättre lokal representation är avgörande för styrningens legitimitet.

Därutöver framhålls behovet av en permanent regional samverkansplattform med bred aktörsförankring, som kan ersätta dagens projektbaserade och splittrade insatser och fungera som ett nav för kunskapsutbyte, strategisk samordning och dialog mellan sektorer. Enligt aktörerna bör plattformen ha ett tydligt mandat, stabil finansiering och integreras i den kommunala och regionala styrningen. Det centrala är, enligt aktörerna, att bryta silostrukturer och skapa en kontinuerlig arena för samverkan mellan kommuner, myndigheter, lantbrukare, företag, forskare och civilsamhälle.

Stärka allmänhetens kunskap om livsmedelssystemet: Flera aktörer framhåller behovet av att öka allmänhetens kunskap om livsmedelssystemet och framför allt förståelse för de villkor som präglar livsmedelsproduktionen, som ett sätt att hantera de förenklade och ofta negativa föreställningar som uppges prägla den offentliga debatten. För att göra detta lyfts behovet av utbildningsinsatser och arenor för direktkontakt mellan framför allt producenter och konsumenter. I detta sammanhang ses Uppsala läns geografiska förutsättningar – med korta avstånd mellan stad och landsbygd – som en särskild styrka. Flera aktörer menar att denna närhet skapar goda möjligheter för möten, insyn och konkret förståelse för hur maten produceras och under vilka villkor. Exempelvis nämns REKO-ringar, gårdsförsäljning, skoljordbruk och stadsnära odlingar som viktiga kanaler för att främja sådan kontakt. En starkare koppling mellan produktion och konsumtion antas kunna bidra till mer informerat engagemang och på sikt förändrade konsumtionsmönster. Aktörerna pekar också på behovet av strukturellt stöd till dessa initiativ, eftersom deras räckvidd i dagsläget är begränsad. En ökad kunskap om hållbarhetskrav, djurvälfärd och lokala produktionsförhållanden uppges även kunna motverka glappet mellan konsumenters värderingar och faktiska köpbeteenden och därigenom skapa bättre förutsättningar för producenterna i länet.

Utveckla en starkare regional matidentitet: För att stärka marknadspositionen för lokala producenter och synliggöra länets livsmedelssektor som en strategisk resurs, föreslår flera aktörer en mer samlad satsning på att utveckla en tydlig regional matidentitet. Genom att lyfta fram gemensamma berättelser, lokala råvaror och hållbarhetsvärden antas en regional profil kunna öka såväl konsumenternas medvetenhet som producenternas möjligheter till

differentiering och mervärde. Exempel på föreslagna åtgärder är marknadsföringskampanjer, gastronomiska evenemang och samverkan mellan producenter, offentlig sektor och besöksnäring. Enligt flera aktörer har Uppsala län – med sin närhet till stora urbana marknader och sin aktiva landsbygd – goda förutsättningar att etablera en stark regional profil, men att denna potential hittills inte tagits tillvara. En starkare matidentitet bedöms inte bara kunna bidra till ökad synlighet och stolthet, utan också skapa nya affärsmöjligheter och förstärka den lokala kopplingen mellan mat, plats och hållbarhet.

Stärka robustheten i livsmedelssystemet: För att hantera klimatrelaterade risker, resurskonkurrens och beredskapsbrister lyfter flera aktörer behovet av att stärka både den fysiska infrastrukturen och de samhälleliga stödfunktionerna i livsmedelssystemet. Som centrala åtgärder nämns investeringar i vattenhushållning för att öka systemets kapacitet att hantera såväl torka som översvämningar. Även tillgång till mark och energiförsörjning framhålls som strategiska frågor. Flera aktörer menar att samhälls- och energiplaneringen i högre grad behöver ta hänsyn till livsmedelsproduktionens villkor, oavsett skala och inriktning. Detta inkluderar såväl storskaligt lantbruk som stadsnära odling och småskalig produktion, där behovet av anpassad infrastruktur – som växthus, bevattningssystem och elförsörjning – särskilt betonas. I Uppsala läns snabbt växande befolkningsstruktur upplevs detta behov som särskilt brådskande. Kompetensförsörjningen lyfts också som en nyckelfråga, där insatser för utbildning, rådgivning och etableringsstöd anses nödvändiga för att underlätta generationsväxlingar och säkra lokal kunskap över tid.

Konkurrerande handlingsvägar

Konkurrerande lösningar följer av att aktörerna har olika tolkningar av livsmedelssystemet och dess problem. För att underlätta presentationen beskrivs dessa i termer av tre handlingsvägar. Dessa är inte ömsesidigt uteslutande i alla avseenden, och det är inte heller så att aktörerna tydligt förespråkar en enskild väg. I stället representerar handlingsvägarna ett sätt att tydliggöra skillnader i de mönster som återkommer i olika aktörers berättelser om lösningar.

Handlingsväg 1 – Marknadsdriven expansion och teknisk innovation: Den första handlingsvägen utgår från ett marknadsorienterat och expansivt förhållningssätt till livsmedelssystemets utveckling. Aktörer som förespråkar denna väg – bland annat representanter för lantbruk, livsmedelsindustri och företagsstödjande organisationer – betonar att omställningen måste bygga på ökad konkurrenskraft, teknisk utveckling och stärkt lönsamhet i hela livsmedelskedjan. Enligt denna logik är det inte fler regler, skatter eller omfördelningar som krävs, utan färre hinder och bättre incitament för produktion, investeringar och tillväxt.

Aktörerna lyfter behovet av förenklade regelverk och minskad administrativ börda. Särskilt kritiseras det svenska regelverket för att ofta gå längre än EU:s miniminivåer, vilket upplevs försämra konkurrensvillkoren gentemot andra länder. Beteskravet för mjölkkor nämns som ett konkret exempel på en regel som innebär merkostnader för svenska producenter. Samtidigt framhålls att det inte handlar om att avskaffa höga ambitioner, utan om att säkerställa att regler är rimliga, förutsägbara och rättvist fördelade. För att undvika att svensk produktion trängs

undan av billigare import betonas att fokus i stället bör ligga på att höja ambitionsnivån i andra EU-länder och internationellt, snarare än att skärpa regelverken ytterligare i Sverige.

För att stärka lönsamheten och stimulera utveckling föreslås skattelättnader, sänkta drivmedelskostnader, justeringar av reduktionsplikten och billigare energi. Investeringsstöd till teknik, infrastruktur och förädling betraktas som avgörande för att öka moderniseringen inom lantbruket. Exempel som nämns är eldrivna fordon, precisionsodling, automatiserade system och digital djurövervakning. Genom att förbättra de ekonomiska förutsättningarna för denna typ av satsningar menar aktörerna att producenter kan öka sin kapacitet, effektivisera sin produktion och stärka sin konkurrenskraft. Ett expansivt och välfungerande livsmedelssystem i normalläge ses som grunden för trygg försörjning i kris, genom att minska beroendet av internationell import och skapa stabila flöden under egen kontroll. Resiliens betraktas därmed inte som ett separat mål, utan som en effekt av hög produktionskapacitet, kostnadseffektivitet och kontinuerlig leveranssäkerhet.

Miljö- och klimatfrågor adresseras främst genom effektivisering. Genom att producera mer livsmedel i Sverige – med redan höga djurvälfärds- och miljöstandarder – menar aktörerna att man minskar beroendet av import från länder med lägre krav. Detta uppfattas som ett mer verkningsfullt bidrag till global hållbarhet än att ytterligare reglera den svenska produktionen. I samma anda framhålls att Sverige redan tagit ett betydande ansvar, och att fokus därför bör ligga på att höja ambitionsnivån i andra EU-länder och internationellt. En effektiv, storskalig och teknikdriven produktion i Sverige anses också kunna pressa priserna på hållbara alternativ, vilket gör det lättare för konsumenter att välja svenskt och miljömässigt hållbart – även i tider av ekonomisk press.

Uppsala län beskrivs som särskilt välpositionerat att leda denna utveckling. Flera aktörer pekar på regionens goda odlingsförhållanden och starka kunskapsmiljö, med universitetet samt närheten till såväl urbana marknader som avancerade innovationsmiljöer inom bioteknik, life science och foodtech. Det talas om visioner där lantbruk, industri och forskning samverkar i nya kluster – till exempel kring nya proteinkällor, biobaserade produkter från restflöden och avancerad växtförädling. Flera ser detta som en möjlighet att öka förädlingsvärdet och profilera regionen som en ledande aktör i framtidens livsmedelssektor. För att möjliggöra en sådan expansion lyfts även behovet av investeringar i infrastruktur – såsom elnät och transporter – för att undvika flaskhalsar som kan hämma tillväxten.

Handlingsväg 2 – Lokal förankring och småskalig hållbarhet: Den andra handlingsvägen bygger på ett synsätt där livsmedelssystemets omställning bör vila på lokal förankring, mångfald och närhet – snarare än på expansion och teknisk rationalisering. Bland förespråkarna återfinns t.ex. ekologiska lantbrukare, småskaliga producenter och civilsamhällesinitiativ med fokus på stadsodling och lokal samverkan. De menar att ett hållbart livsmedelssystem förutsätter att produktion, förädling och konsumtion sker i geografisk närhet till varandra. Här betonas värden som platsanknutna kunskaper, biologisk mångfald, djurvälfärd, öppna landskap och lokalt engagemang – värden som uppges riskera att gå förlorade i ett storskaligt och industrialiserat system.

För att möjliggöra detta efterfrågas styrmedel och regelverk som stödjer småskalig, diversifierad och lokal verksamhet, i stället för att premiera storskalighet och enhetlighet. Bevarandet av miljö- och djurskyddsregler, som beteskravet, anses viktigt för att motverka fortsatt industrialisering. Samtidigt upplevs många regler inom produktion, förädling och försäljning som anpassade efter industriell logik, vilket gör dem oproportionerliga för mindre aktörer. Därför efterlyses mer platsanpassade, flexibla och proportionerliga regelverk.

Flera aktörer framhåller också behovet av att förändra de grundläggande strukturella villkoren på marknaden. Livsmedelshandeln är i dag starkt koncentrerad, där ett fåtal stora aktörer styr tillträdet till butiksledet och ställer krav på stora volymer, enhetliga produkter och hög leveranssäkerhet – faktorer som försvårar för småskaliga producenter att konkurrera. För att skapa mer jämlika villkor efterfrågas alternativa säljkanaler, gemensam logistik och en starkare lokal närvaro. Producentkooperativ, lokala saluhallar och digitala marknadsplatser nämns som möjliga lösningar för att stärka små producenters position i handeln.

Offentlig upphandling upplevs även den som ett hinder, trots att den ofta lyfts fram som en möjlig drivkraft för omställning. Enligt aktörer speglar det nuvarande upphandlingssystemet i praktiken kraven från storskalig produktion, med fokus på pris, volym och leveranssäkerhet snarare än hållbarhet och lokal förankring. Mindre producenter uppges ofta sakna kapacitet att möta dessa krav eller resurser att navigera systemen. För att möjliggöra större inköp av lokalproducerad mat i offentliga kök efterlyses mer flexibla modeller, såsom dynamiska inköpssystem eller uppdelning i mindre anbudsposter. Detta bedöms kunna stärka hållbarhet, rättvisa och regional försörjningsberedskap.

Stödsystemen ses också som strukturellt snedvridna. Enligt aktörerna bör stöd i högre grad kopplas till de multifunktionella värden lantbruket bidrar med – som kolinlagring, naturvård och bevarande av odlingslandskap – snarare än till markinnehav eller produktionsvolym. Dessutom efterfrågas att systemen görs mer tillgängliga och mindre komplexa, så att även små aktörer lättare kan ta del av dem. Ekologisk certifiering framhålls som en viktig väg till hållbar produktion, men flera menar att dagens system missgynnar dem som vill ställa om, och efterfrågar högre ersättning samt lägre kostnader för certifiering och kontroll. Även privata certifieringssystem kritiseras när de innebär merkostnader utan tydligt mervärde.

Resiliens och självförsörjning ses inom denna väg som något som måste byggas underifrån. För att livsmedelsförsörjningen ska bli mindre sårbar lyfter flera aktörer behovet av att länets jordbruksmark utnyttjas mer effektivt och att livsmedelsproduktionen integreras bättre i samhälls- och landskapsplaneringen. Kommuner uppmanas att planera för odlingsmöjligheter i tätorter – genom fler kolonilotter, stadsodlingar och urbana jordbruk. Sådana initiativ ses som dubbelt positiva, då de kan bidra både vid kriser och till sociala, pedagogiska och hälsorelaterade värden i vardagen. Ett ofta återkommande ideal är att fler invånare ska kunna odla delar av sin egen mat, vilket förväntas öka förståelsen för livsmedelskedjan och stärka hushållens beredskap.

För att småskaliga producenter ska kunna växa och bli långsiktigt livskraftiga lyfts behovet av investeringar i infrastruktur som de i dag ofta saknar tillgång till. Bristen på lokal förädlingskapacitet beskrivs som ett konkret hinder. Gemensamma anläggningar – såsom

kvarnar, små mejerier, grönsakstvätterier och mindre slakterier – framhålls som viktiga resurser för att bearbeta och sälja produkter med högre värde inom närområdet. Kommuner föreslås ta en mer aktiv roll i att tillgängliggöra växthus, kylrum, lagerutrymmen och bevattningssystem, särskilt för dem som saknar resurser att investera själva. Sådana satsningar ses som avgörande för att småskalig odling ska kunna spela en betydande roll i ett diversifierat och resilient livsmedelssystem.

Handlingsväg 3 – Systemomställning med växtbaserat fokus: Den tredje handlingsvägen tar sin utgångspunkt i behovet av en omfattande förändring av det rådande livsmedelssystemet, med särskilt fokus på dess beroende av animalieproduktion och marknadsdrivna incitamentsstrukturer. Förespråkarna – däribland aktörer med miljö-, klimat- och djurrättsperspektiv – menar att en hållbar omställning inte kan begränsas till effektivisering inom nuvarande system, utan kräver ett genomgripande skifte i produktionens inriktning, konsumtionsmönster och styrmedlens utformning. Kärnan i detta perspektiv är en växtbaserad livsmedelsförsörjning som primärt syftar till att minimera miljö- och klimatpåverkan samt främja etiska värden såsom djurvälfärd och global resursrättvisa.

Utgångspunkten är att kött- och mejerikonsumtionen måste minska avsevärt för att klimatmål och planetära gränser ska kunna upprätthållas. Växtbaserade livsmedel – såsom baljväxter, spannmål och vegetabiliska alternativ till animaliska produkter – betraktas som centrala för att uppnå detta mål. Samtidigt menar aktörerna att nuvarande stödsystem och regelverk systematiskt gynnar animalieproduktion, bland annat genom direkta stöd till djurhållning, infrastrukturella investeringar och låg grad av internalisering av miljökostnader. En omfördelning av ekonomiska styrmedel föreslås därför, där subventioner, forskningsanslag och innovationsstöd i högre grad riktas till växtbaserad produktion, lokal förädling och alternativa proteinkällor.

Offentlig sektor ses som en strategisk förändringsaktör. Det föreslås att kommuner bör anta kvantifierade mål för att minska köttkonsumtionen och öka andelen växtbaserade och ekologiska livsmedel i offentliga måltider. Upphandling identifieras som ett centralt verktyg, och ett konkret förslag är att införa målrelaterade incitament eller rangordningar som premierar kommuner med hög andel växtbaserade inköp i skolor, vård och omsorg. En sådan omställning antas kunna driva efterfrågan och bidra till strukturell förändring i hela livsmedelskedjan.

För att även påverka konsumtionsmönster på samhällsnivå föreslås kompletterande styrmedel såsom differentierad moms, klimatmärkning och utbildningsinsatser. Skolan lyfts fram som en viktig arena för att förmedla kunskap om växtbaserad kost, hållbar livsmedelsförsörjning och sambanden mellan produktion, hälsa och miljö. Aktörerna framhåller att förändrade normer och preferenser kräver politiska och institutionella insatser, snarare än enskilda konsumentinitiativ.

I likhet med Handlingsväg 2 lyfts behovet av lokal förädling, alternativa säljkanaler och stöd till små producenter. Skillnaden ligger i synen på djurhållningens roll. Medan aktörer bakom Handlingsväg 2 betraktar djurhållning som en komponent i ett hållbart system, framhåller förespråkarna för Handlingsväg 3 att även denna form av produktion innebär betydande klimatmässiga, etiska och resursrelaterade kostnader. Om djurhållning alls ska förekomma bör den, enligt detta synsätt, begränsas till marginalmarker och ske under strikt hållbara villkor –

exempelvis som en del av ekologiskt integrerade system där djuren föds upp på restprodukter från annan livsmedelsproduktion, eller i naturvårdssyfte.

4. Sammanfattande diskussion och slutsatser

I takt med att hållbarhetsutmaningarna fördjupas har omställningen av livsmedelssystemet hamnat högt på den politiska agendan inom både EU och Sverige. Trots ambitiösa reformförslag har utvecklingen gått långsamt och präglats av omfattande kritik och protester, vilket lett till att flera initiativ dragits tillbaka. Mot denna bakgrund har syftet med denna rapport varit att – med livsmedelssystemet i Uppsala län som utgångspunkt – analysera aktörernas perspektiv på livsmedelssystemets problem och lösningar, och därigenom bidra till bättre förståelse av förutsättningarna för en hållbar omställning.

Resultaten visar på en kombination av gemensamma perspektiv och tydliga skiljelinjer – både i hur aktörerna formulerar problemen och i vilka lösningar de ser som möjliga och önskvärda.

4.1. Gemensamma perspektiv

En återkommande uppfattning i både enkät och intervjuer är att beslutsfattandet i livsmedelsfrågor är koncentrerat till ett fåtal resursstarka aktörer. Maktasymmetrin beskrivs som särskilt tydlig på EU-nivå, men upplevs även regionalt och lokalt. Även om deltagandekanaler formellt finns, framhåller många att dessa kräver resurser, expertis och organisatorisk kapacitet som mindre aktörer ofta saknar. Beslutsfattandet beskrivs också som toppstyrt, med begränsad hänsyn till lokala perspektiv och behov. Samtidigt uppfattas styrningen som splittrad och kortsiktig, utan tydlig samordning eller långsiktig struktur. Enligt flera aktörer leder detta till ett stuprörsartat arbetssätt, där sektorer och förvaltningsnivåer agerar isolerat snarare än samordnat. Problemen har även lyfts i tidigare forskning, där otydliga mandat och bristande samverkan pekas ut som hinder för lokal och regional handlingskraft och som avgörande hinder för att genomföra de förändringar omställningen kräver (Axelsson et al., 2023; Dawkins et al., 2023; Ulvenblad och Ulvenblad, 2016).

Mot bakgrund av den upplevda maktkoncentrationen och toppstyrningen efterfrågar aktörerna mer lokalt förankrade styrningsformer, som möjliggör inflytande underifrån och bättre hänsyn till lokala förutsättningar. För att komma till rätta med bristen på samordning och långsiktighet lyfts behovet av mer koordinerade och uthålliga styrformer. Ett konkret exempel som nämns på regional nivå är behovet av en permanent samverkansplattform för livsmedelsfrågor, med brett deltagande, stabil finansiering och förankring i befintliga kommunala och regionala strukturer – något som enligt flera aktörer i dag saknas.

Ett relaterat problemområde rör regelverkens utformning. Även om det finns skilda uppfattningar om hur reglerna bör utformas, är många överens om att nuvarande regelverk är omfattande, svåröverskådliga och administrativt betungande – särskilt för småskaliga och nyetablerade verksamheter. Krav på dokumentation, certifiering, kontroller och tillstånd upplevs som kostsamma och arbetsintensiva, och beskrivs av flera som hinder. Även stödsystemen beskrivs som svårnavigerade och ofta otillgängliga för dem som saknar administrativa resurser, vilket riskerar att ytterligare förstärka redan existerande ojämlikheter.

En annan gemensam uppfattning rör den låga lönsamheten i flera led av livsmedelskedjan. Aktörerna beskriver hur ökade kostnader för insatsvaror, energi och transporter kombineras med hård prispress på en konkurrensutsatt marknad, där konsumenter ofta väljer det billigaste alternativet. Detta slår särskilt hårt mot småskaliga, ekologiska och miljöanpassade verksamheter. Enligt många aktörer förvärras situationen av allmänhetens bristande medvetenhet om livsmedelssystemet, vilket var det mest frekvent nämnda problemet i både enkätsvaren och intervjuerna. Bristen på förståelse för produktionsförhållanden, resursbehov och hållbarhetsinsatser anses bidra till förenklade föreställningar, orättvis kritik och låg betalningsvilja. Lantbrukare uppger att deras arbete inte värdesätts – vare sig i det offentliga samtalet eller i butikshyllan. Kärnan i problemet formuleras som en systematisk obalans där konsumenter uttrycker hållbarhetsambitioner och kritik mot producentsidan, men ändå väljer det billigaste alternativet, vilket gör att kostnaderna för hållbar produktion inte bärs av marknaden. Denna analys ligger i linje med tidigare forskning om det så kallade green gap – glappet mellan konsumenters värderingar och faktiska beteenden (Parekh och Svenfelt, 2022).

Mot denna bakgrund efterfrågas satsningar för att minska avståndet mellan produktion och konsumtion – exempelvis genom utbildning, medvetandegörande och fler kontaktvägar mellan konsumenter och producenter. Lokala initiativ som REKO-ringar, gårdsförsäljning och stadsnära odlingar lyfts som viktiga, men deras räckvidd är ännu begränsad och ofta beroende av eldsjälar. Flera framhåller att strukturellt och långsiktigt stöd krävs för att sådana initiativ ska få verklig betydelse. I detta sammanhang betonas också behovet av en starkare regional matidentitet. Genom att lyfta fram lokala råvaror, hållbarhetsvärden och gemensamma berättelser kan allmänhetens medvetenhet stärkas, samtidigt som lokala producenter ges bättre möjligheter till differentiering och mervärde. Uppsala län, med aktiv landsbygd och närhet till stora urbana marknader, anses ha särskilt goda förutsättningar för att både bygga en tydlig matprofil och överbrygga klyftan mellan produktion och konsumtion – men denna potential har, enligt flera aktörer, ännu inte tagits tillvara.

Även i frågan om kompetensförsörjning och systemets långsiktiga motståndskraft råder tydlig samsyn bland aktörerna. Bristande återväxt inom jordbruket, uteblivna generationsskiften och rekryteringssvårigheter i andra delar av kedjan ses som faktorer som riskerar att försvaga den lokala kunskapsbasen över tid. Enligt flera aktörer ökar detta systemets sårbarhet – särskilt i ljuset av klimatförändringar, pandemier och ett försämrat säkerhetsläge. Kopplingen mellan kompetensbrist och sårbarhet har även lyfts i tidigare analyser av det svenska jordbrukets strukturella utmaningar (Moberg et al., 2020). Sårbarheten beskrivs också i mer konkreta beredskapstermer. Uppsala läns produktion uppges ha blivit alltmer beroende av import och transporter, till följd av specialisering på spannmål, minskad djurhållning, svagt utvecklad grönsaksproduktion och avsaknad av lokal förädling. Hushållens låga beredskap och otillräckligt stöd till småskalig urban odling lyfts som ytterligare riskfaktorer. Trots ökad uppmärksamhet efter pandemin, extremväder och ett försämrat säkerhetsläge menar flera att konkreta åtgärder fortfarande lyser med sin frånvaro.

Därtill pekar aktörer på växande konkurrens om mark, vatten och energi som ett strukturellt hinder för systemets robusthet. Jordbruksmark trängs undan av exploatering, vattenresurser påverkas av klimatförändringar och elnätskapaciteten bedöms otillräcklig för sektorns behov.

För att stärka motståndskraften efterfrågas därför mer proaktiv samhälls- och energiplanering som integrerar livsmedelsproduktionens villkor – oavsett skala – samt investeringar i infrastruktur, markåtkomst och kompetensutveckling.

4.2. Konkurrerande perspektiv

Utöver de gemensamma problembilder och lösningsförslag som identifierats i materialet framträder också tydliga skiljelinjer mellan aktörerna. Dessa bottnar i olika sätt att förstå och värdera livsmedelssystemets funktion, brister och utvecklingsvägar.

En första skiljelinje gäller bedömningen av systemets hållbarhet. Enkäten visade att aktörerna är tydligt delade i sin syn på huruvida livsmedelssystemet uppfyller grundläggande hållbarhetskriterier. Denna uppdelning bekräftas även i intervjuerna. Flera aktörer – bland annat representanter för organisationer som arbetar med matsvinn, miljö och djurrätt – betonade växande hållbarhetsproblem och lyfte en diskrepans mellan politiska ambitioner och faktisk förändring. De efterfrågar mer genomgripande reformer, såsom minskad köttproduktion, omfördelning av stöd till ekologisk odling, skärpta miljökrav inom jordbruket och förändrade handelsvillkor som utmanar etablerade ekonomiska intressen.

Samtidigt framhåller andra aktörer – till exempel representanter för primärproduktion och livsmedelsindustri – att Sverige redan har en ledande roll inom miljöpolitik, djurskydd och livsmedelssäkerhet. I deras ögon ligger problemet snarare i att svenska producenter pressas hårdare än sina europeiska konkurrenter. I stället för ytterligare regleringar i Sverige anser dessa aktörer att fokus bör ligga på att höja ambitionsnivån i andra EU-länder, för att inte försämra konkurrenskraften eller driva inköp och produktion till länder med lägre miljökrav.

Liknande skillnader återfinns i synen på regelverk. Flera aktörer – bland annat representanter för ekologiskt lantbruk, miljöorganisationer och stadsodlingsinitiativ – kritiserar reglernas utformning för att gynna konventionellt, storskaligt jordbruk. De menar att krav på volym, enhetlighet och leveranssäkerhet i praktiken utesluter småskaliga och platsanpassade verksamheter, och att detta tränger undan viktiga sociala och miljömässiga värden. Exempel ges på hur upphandlingsrutiner och certifieringskrav försvårar lokal försäljning och skapar oproportionerliga administrativa bördor. Även stödsystemen beskrivs som snedvridande, då de ofta premierar storlek framför hållbarhet. Dessa aktörer efterlyser mer flexibla regelverk och stödformer som bättre gynnar diversifierade, småskaliga och ekologiska verksamheter.

Å andra sidan betonar representanter för storskaligt lantbruk och livsmedelsföretag att svensk lagstiftning samt hur EU-regler översätts nationellt ofta går längre än nödvändigt. Detta anses leda till högre kostnader och försämrad konkurrenskraft gentemot andra europeiska länder. Dessa aktörer efterfrågar i första hand att regelverken moderniseras, förenklas eller kompenseras, för att jämna ut villkoren utan att sänka djurvälfärds- eller miljöstandarder.

De olika sätt som aktörerna formulerar problem och lösningar blir särskilt tydliga i de tre handlingsvägar som kan urskiljas i materialet. **Den första vägen** betonar marknadsdriven expansion och teknisk innovation. Problemet definieras här som bristande konkurrenskraft och betungande regelverk. Lösningarna består i att förbättra villkoren för produktion och investeringar genom sänkta kostnader, förenklade regler och satsningar på teknikutveckling.

Staten förväntas skapa rätt förutsättningar, men det är marknadens aktörer och ökad produktivitet som betraktas som de huvudsakliga drivkrafterna för omställning.

Den andra vägen fokuserar på lokal förankring och småskalig hållbarhet. Här ses systemets sårbarhet och negativa miljöpåverkan som en följd av centralisering, standardisering och brist på lokal kontroll. Lösningarna bygger på stärkt lokal produktion, småskalig förädling och ökad mångfald i försörjningskedjorna. Ansvar för omställningen fördelas mellan stat, kommuner, producenter, konsumenter och civilsamhälle, och efterfrågan riktas mot reformer av stöd, upphandling och planering.

Den tredje vägen förespråkar en mer genomgripande systemomställning med växtbaserat fokus. Problemet formuleras som ett strukturellt beroende av animalieproduktion och ohållbara konsumtionsmönster. Lösningen är ett skifte mot växtbaserad produktion, förändrade normer och en starkare offentlig styrning av efterfrågan, till exempel genom upphandling, utbildning och ekonomiska incitament. Ansvaret för omställningen placeras huvudsakligen hos politiska institutioner och styrsystem, snarare än hos marknaden eller enskilda individer.

Sammantaget visar dessa skiljelinjer att omställningen inte enbart handlar om teknik och resurser, utan också om djupgående värderingsskillnader och oenighet kring vad som är önskvärt, möjligt och legitimt. Detta bekräftar tidigare forskning som pekar på att det svenska livsmedelssystemet präglas av strukturella målkonflikter och svårlösta spänningar (Tälle et al., 2019).

4.3. Slutsatser

Sammanfattningsvis visar rapporten att förutsättningarna för en hållbar omställning av livsmedelssystemet i Uppsala län präglas av både samsyn och grundläggande skillnader. På flera områden råder bred enighet om problemens karaktär – såsom styrningens fragmentering, regelverkens komplexitet, bristande konsumentmedvetenhet och svag lönsamhet. Flera lösningsförslag återkommer i materialet, med förankring i skilda delar av systemet. Dessa inkluderar förbättrad samverkan, utveckling av stödstrukturer, investeringar i lokal infrastruktur och åtgärder för att stärka kopplingen mellan producenter och konsumenter. Även behovet av en tydlig regional matidentitet, bättre kunskap om livsmedelssystemets villkor och satsningar på kompetensförsörjning återkommer som gemensamma prioriteringar.

Samtidigt visar resultaten att aktörerna tolkar livsmedelssystemets problem, orsaker och möjliga lösningar på fundamentalt olika sätt. Dessa skillnader handlar inte bara om praktiska prioriteringar, utan speglar olika synsätt på vad omställning innebär, hur den bör genomföras och vem som bär ansvar. Medan vissa aktörer förespråkar justeringar inom ramen för nuvarande system – med fokus på teknik, konkurrenskraft och effektivisering – efterfrågar andra en mer genomgripande förändring av produktionsinriktning, konsumtionsmönster och styrmedel. Här står olika mål och värden mot varandra: ekonomisk tillväxt och leveranssäkerhet å ena sidan, ekologisk integritet, djuretik och social rättvisa å den andra. Dessa skiljelinjer handlar ytterst om hur resurser ska fördelas, vilka normer som ska gälla och vilken framtid som ska eftersträvas.

Mot denna bakgrund blir det tydligt att en hållbar omställning inte bara kräver tekniska lösningar, resurser och politisk vilja, utan också en förmåga att hantera olikhet. Styrningen måste kunna rymma motstridiga perspektiv, synliggöra maktobalanser och erbjuda institutionella former där konflikter inte tystas ner, utan kan bearbetas öppet. Det handlar inte om att avgöra vem som har rätt eller fel, utan om att erkänna att olika värderingar och intressen existerar – och att dessa påverkar vad som uppfattas som legitimt, möjligt och önskvärt.

För lokala och regionala beslutsfattare och samverkansorgan innebär detta ett dubbelt ansvar. Dels krävs stöd till de initiativ där samsyn redan finns – till exempel inom lokal produktion, kunskapsspridning och resiliensbyggande. Dels behövs nya arenor för förhandling, samverkan och gemensam omtolkning där målkonflikter kan hanteras och ömsesidig förståelse utvecklas. Endast genom att ta dessa olikheter på allvar kan en hållbar omställning bli inkluderande, rättvis och långsiktigt möjlig.

5. Referenser

Axelsson, K., Dawkins, E., Swartling, Å.G. och Xylia, M. (2023). Transitioning toward sustainable consumption at the Swedish local governance level. *Frontiers in Sustainability*, 4, ss. 1–12.

Baruch, Y., och Holtom, B. C. (2008). Survey response rate levels and trends in organizational research. *Human Relations*, 61(8), ss. 1139–1160.

Basnet, S., Röös, E., Säll, S., Hatab, A.A., Ahlgren, S., Hallström, E., Tidåker, P. och Hansson, H. (2023). Organic agriculture in a low-emission world: Exploring combined measures to deliver a sustainable food system in Sweden. *Sustainability Science,* 18(1), ss. 501-519.

Benford, R.D och Snow, D.A. (2000). Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology* 26, ss. 611-639.

Bunge, A., Röös, E., Saxe, H. och Gordon, L.J. (2024). Sustainability benefits of transitioning from current diets to plant-based alternatives or whole-food diets in Sweden. *Nature Communications*, 15(1), 2331.

Dawkins, E., Swartling, Å.G., Axelsson, K. och Xylia, M. (2023). Policy for sustainable consumption – an assessment of Swedish municipalities. *Frontiers in Sustainability*, 4, ss. 1–10.

Eliasson, K., Wiréhn., Neset, T-S och Linnér, B-O. (2022). Transformations towards sustainable food systems: Contrasting Swedish practitioner perspectives with the European Commission's Farm to Fork Strategy. *Sustainability Science,* 17(3), ss. 811–824.

Europeiska rådet. (2025). *Från jord till bord.* https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/from-farm-to-fork/ (Hämtad 2025-06-01).

Gebresenbet, G. och Ljungberg, D. (2001). IT and the human interface: Coordination and route optimisation of agricultural goods transport to attenuate environmental impact. *Journal of Agricultural Engineering Research*, 80(4), ss. 329–342.

Gebresenbet, G. och Ljungberg, D. (2002). Investigating the possibility of a coordinated goods delivery service to shopping centres in Uppsala city to reduce transport intensity. *WIT Transactions on the Built Environment,* 60, ss. 231–240.

Geeraert, F. (2013). Sustainability and dietary change: The implications of Swedish food consumption patterns 1960–2006. *International Journal of Consumer Studies*, 37(6), ss. 567–574.

Granstedt, A. och Thomsson, O. (2022). Sustainable agriculture and self-sufficiency in Sweden: Calculation of climate impact and acreage need based on ecological recycling agriculture farms. *Sustainability*, 14(10), s. 5834.

Länsstyrelsen Uppsala län. (2023). *Handlingsplan förklimatanpassning i Uppsala län 2023–2027.* https://www.lansstyrelsen.se/uppsala/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2023/handlingsplan-forklimatanpassning-i-uppsala-lan-2023-2027.html (Hämtad 2025-06-07).

Länsstyrelsen Uppsala län. (2025). *Uppsala län fortsätter växa men i lägre takt.* https://www.lansstyrelsen.se/uppsala/om-oss/nyheter-och-press/nyheter---uppsala/2025-02-21-uppsala-lan-fortsatter-vaxa-men-i-lagre-takt.html (Hämtad 2025-06-08).

Lönnerud, A. (2012). *Facing peak oil and climate change: A pragmatic approach to a re-localised food production system in Uppsala, Sweden.* Masteruppsats. Uppsala Universitet.

Moberg, E., Karlsson Potter, H., Wood, A., Hansson P-A. och Röös, E. (2020). Benchmarking the Swedish diet relative to global and national environmental targets. *Sustainability*, 12(4), 1407.

Naturvårdsverket (2023). *Jordbrukets utveckling i Uppsala län – indikator: Ett rikt odlingslandskap.* https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-odlingslandskap/jordbrukets-utveckling/uppsala-lan/ (Hämtad: 17 april 2025).

Nilsson, H. (2009). Local food systems from a sustainability perspective: Experiences from Sweden. *International Journal of Sustainable Society*, 1(4), ss. 406–417.

Parekh, V. och Svenfelt, Å. (2022). Taking sustainable eating practices from niche to mainstream. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 18(1), ss. 130–144.

Röös, E., Karlsson, H., Witthöft, C. och Sundberg, C. (2018). Less meat, more legumes. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 33(3), ss. 201–213.

Tellström, R. (2023). *Varje tugga är en tanke: Svensk matkultur under 800 år.* Stockholm: Natur & Kultur.

Tälle, M., Wiréhn, L., Ellström, D., Hjerpe, M., Huge-Brodin, M., Jensen, P., Lindström, T., Neset, T-S., Wennergren, U och Metson, G. (2019). Synergies and trade-offs for sustainable food production in Sweden. *Sustainability*, 11(2), 477.

Ulvenblad, P.O. och Ulvenblad, P. (2016). Hang Together – Or Hang Separately – Challenges for Entrepreneurs and Policymakers in the Swedish Agrifood Value Chain. *SSRN Electronic journal.*

van Hulst, M.J. och Yanow, D. (2016). From Policy "Frames" to "Framing": Theorizing a More Dynamic, Political Approach. *The American Review of Public Administration* 46, ss. 92–112.

Wästfelt, A. och Eriksson, C. (2017). *Det svenska lantbrukets omvandling 1990–2014: Exemplet Uppsala län.* Uppsala: SLU Future Agriculture.